

PRIKAZ

Otto VEH. *Leksikon rimskih careva. Od Augusta do Justinijana I. 27. pr. Kr. - 565. posl. Kr.* Jastrebarsko, 2001: "Naklada Slap", 148 str.

Ime Otta Veho nikako nije nepoznato široj znanstvenoj zajednici, budući daje riječ o vršnome njemačkom klasičnom filologu i iznimno plodnome prevoditelju djela antičkih spisatelja: u više desetljeća djelovanja preveo je na njemački jezik *Gotski rat* (Miinchen, 1966) i *Perzijske ratove* (München, 1970) Prokopija iz Cezareje, *Rimsku povijest* Kasija Diona Kokcejana (Zürich-Miinchen, 1985-1987), *Građanske ratove* (Stuttgart, 1989) Apijana iz Aleksandrije, Zosimovu *Novu povijest* (Stuttgart, 1990) i *Grčku povijest* Diodora Siciliskoga (knjige IV-X, Stuttgart, 1992/1993; knjige XI-XIII, Stuttgart, 1998; knjige XIV-XV, Stuttgart, 2001). Već i letimičan pogled na navedena djela dovoljno je impresivan i jasno svjedoči o gotovo neiscrpoj Vehovoj energiji da antičko povjesničarsko spisateljstvo, prvenstveno na grčkome jeziku, približi svima onima koji ga nisu u mogućnosti apsolvirati u izvorniku (a služe se njemačkim jezikom).

Uzevši u obzir iznijeto, nije nimalo čudno što se jastrebarski izdavač "Naklada Slap" odlučio podastrijeti hrvatskoj javnosti prvi hrvatski prijevod Vehova *Leksikona rimskih careva* (u izvorniku *Lexikon der Römischen Kaiser*) koji je u Njemačkoj postigao niz izdanja (1976, 1985, 1990, 1994, 1998). Knjiga je to, kao što sam autor ističe u predgovoru prvog izdanja, ponajprije namijenjena ljubiteljima antičke povijesti i činiju zbirka kratkih životopisa rimskih careva, njihovih suvladara i protucareva od Augusta do Justinijana I, koja se temelji na prerađenim natuknicama iz *Leksikona staroga svijeta* (*Lexikon der Alten Welt*) dopunjenima podacima iz *Paulyjeve Realne enciklopedije znanosti o klasičnoj starini* (*Paulys Real-Encyclopedie der classischen Altertumswissenschaft*), *Male Paulyjeve enciklopedije* (*Der Kleine Pauly*) i prvoga sveska *Prozopografije kasnoga Rimskog Carstva* (*The Prosopography of the Later Roman Empire*, I). Tekst životopisa - kojih ima 165 uz jednu referencu - iznosi 116 stranica (str. 7-122), izdanje je popraćeno crno-bijelim slikama poprja

careva (Antonin Pio, str. 9, August, str. 13, Balbin, str. 23, Dioklecijan, str. 27, Domicijan, str. 29, Galijen, str. 39, Hadrijan, str. 45, Justinijan I, str. 53, Karakala, str. 59, Klaudije I, str. 61, Konstantin I, str. 69, Maksimin Tračanin, str. 79, Marko Aurelije Antonin, str. 83 (konjički kip), Neron, str. 87, Septimije Sever, str. 99, Tiberije, str. 105, Trajan, str. 109, Vespazijan, str. 119), a na kraju se nalaze dva priloga, popis rimskih vladara od Augusta do Justinijana I (str. 123-129) i obiteljska stabla rimskih carskih dinastija (str. 131-138), te dodatna bibliografija (str. 139-146). Prijevod je djelo Katarine Rončević, a recenzenti su Tihomila Težak-Gregl i Zoran Gregl.

Ovakvi priručnici - bilo leksikonskoga bilo kroničkoga obrasca - nisu ni rijetka niti nova pojava, osobito stoga što zanimanje za antiku ne jenjava, a većini im je glavna svrha da populariziraju znanstvene rezultate i da zainteresiranima omoguću stjecanje uvida u uistinu bogato nasljeđe što nam daje namrla grčko-rimska civilizacija. Vehov *Leksikon rimskih careva* jedan je od takvih priručnika i njegovo objavljivanje u nas trebalo bi zapravo biti tek prethodnica brojnim djelima koja se bave antičkom poviješću - kako stručnima, tako i popularnima - jer je riječ o prijekoj potrebi hrvatske kulturne i znanstvene svakidašnjice. Iako valja pozdraviti svaki takav izdavački pothvat, ipak je nužan oprez kada je riječ o odabiru knjiga i njihovoj pripremi za tisak što nužno mora uključivati izdavačevu suradnju sa stručnjacima. Tako je moguće izbjeći eventualne pogreške u prevoditeljskom svladavanju stručne materije, kao i ispraviti činjenične netočnosti koje su se možebitno potkrale samome autoru, pogotovo u djelima popularnoga karaktera. S tim u vezi treba nastojati objaviti recentno izdanje koje je često ažurirano i korigirano ukoliko se prepoznala potreba za tim. Međutim, izdavač se za ovu prigodu odlučio kao predložak uzeti jedno starije izdanje (četvrto iz 1994. g.), premda je u međuvremenu izašlo novije (peto iz 1998. g.).

Nažalost, oba gore spomenuta nedostatka potkrala su se u *Leksikonu*. Podatkovne manjkavosti dijelom su plod autorova nepotpunog osla-

njanja na suvremenu literaturu (premda pojedine naslove navodi u popisu), a dijelom izviru iz njegove nedostatne upućenosti u gradivo kojim se bavi. Već u predgovoru iskazana načelna težnja k cjelovitosti koja je autora nagnala da pozornost obrati i na, kako ih on naziva, "male careve" nije posve točna, jer je izostavio ili nije u zasebnim natuknicama obradio niz bilo istinskih, bilo navodnih uzurpatora i ustanika (Kamilo Skribonijan za Klaudija I, G. Julije Vindeks i L. Klodije Macer za Nerona, Gaj Nimfidije Sabin za Galbe, Seleuk, Uranije, Gelije Maksim i Ver za Elagabala, Taurin i Ovinije Kamilo (!) za Aleksandra Severa, Magno i Tit (?) Kvartin za Maksimina I, Marko (!), Silbanak i Sponzijan za Filipa I, Maread za Valerijana, Makrijan stariji (!), Pizon (!), Valent, Kalist (?) Balista, Trebelijan (!), Celzo (!), Saturnin (!), Meonije (!) i Postum mlađi (!) za Galijena, Cenzorin (!) i Viktorin mlađi (!) za Klaudija II, Viktorija, Faustina, Firmo i Felicisim za Aurelijana, Eugenije za Dioklecijana, Amando, Elijan i Julijan za Maksimijana, Basijan za Konstantina I, Marcel za Valenta, Sebastijan za Honorija, Arvand i Roman za Antemija, Marcijan, Leoncije i Ilio za Zenona, Areobinda za Anastazija I, Teokrit za Justina I, Hipatije, Stoca i Ivan Stoca mlađi za Justinijana I), odnosno prijestolonasljednika i suvladara (Lucije Kalpurnije Pizon Frugi Licinijan za Galbe, Lucije Elije Cezar za Hadrijana, Dijadumenijan za Makrina, L. Sej Salustije za Severa Aleksandra, Herodijan za Odenata, Varonijan mlađi (?) za Jovijana, Paladije za Petronija Maksima, Patricije za Leona I, Basilisk sin Armatov za Zenona, Zenon i Leon za Baziliska) koji su trebali biti obuhvaćeni prema kronološkoj i tematskoj propoziciji *Leksikona*. Osim toga, Veh nerijetko nudi zastarjele ili pogrešne podatke, katkada nije u dovoljnoj mjeri iscrpan, precizan ili metodički dosljedan, a katkada rabi neprimjerene pojmove. Radi bolje preglednosti najočitiji propusti (uz ispravke i dopune) bit će razvrstani prema samim natuknicama u *Leksikonu*:

- AHILEJ (str. 7) - donosi se zastarjelo i odbačeno mišljenje daje Ahilej istovjetan s uzurpatorom L. Domicijem Domicijanom; zacario se ujesen 297. i vladao do možda ožujka 298. g., a ne 296/297. g.;
- ALEKT (str. 7) - car je bio od kraja 293.

(ne 294. g.), a ubijen je 296. ili 297. g.; nije ga porazio Konstantin (!) već Konstancije I;

- ANASTAZIJE I (str. 7-8) - rođen je oko 430. g. (ne nedvojbeno 431. g.); bio je dekurion (nadglednik) silencijarija, a ne obični silencijarij; nije objašnjen pojam *silentarius* (podvornik na dvoru zadužen za održavanje reda i mira);
- ANTEMIJE (str. 8) - Antemijev tast i pret-hodnik istočnorimskog cara Leona I. nije se zvao Marcije(!) već Marcijan;
- ANTIJOH (!) (str. 8) - izražava se vjerojatnost daje riječ o Zenobijinom sinu, iako to nije sigurno;
- ANTONIJE (str. 8) - uzurpator za Domicijana svrstan je po gentiliciju, iako bi metodički bilo ispravnije da je uzet njegov kognomen SATURNIN;
- ANTONIN (str. 10) - navodni uzurpator za Galijena, ali nigdje nije naznačeno da je vjerojatno riječ o L. Juliju Aureliju Sulpiciju Severu Uraniju Antoninu koji se uzdigao za cara tijekom vladavine Trebonijana Gala, a održao još u prvoj godini zajedničkog Valerijanova i Galijenova carevanja;
- ANTONIN PIO (str. 10-11) - bio je namjesnik (prokonzul) Azije 135/136. g. (ne oko 134/135. g.); spominje se daje bio "regent" za Hadrijanove bolesti, iako je zapravo bio suvladar, jer je nakon posinjenja 25. veljače 138. dobio cezarski naslov, prokonzulske ovlasti i tribunsku vlast; pojam *concilium principis* (carsko vijeće) nije objašnjen; proslava devetstogodišnjice Rima bila je 21. travnja 148. (ne 147. g.); Antoninov bedem dovršenje oko 142. (ne oko 140. g.); nije točno poznato kad je dovršena linija gornjogermanskoga limesa od Walldhørna do Lorcha, no temeljni su radovi obavljani za namjesnika Gornje Germanije Gaja Popilija Kara Pedona (152-155. g.), a zatim je izgradnja nastavljena (spomenuti odvojak limesa nije nastao točno 155. g., kako se tvrdi); ispravno ime plemena nije Lazeni,

već Laži; donosi se samo ime koje je nosio kao car (Tit Elije Hadrijan Antonin), a ispušteno je rođeno ime (Tit Aurelije Fulvo Bojonije Arije Antonin);

- ARKADIJE (str. 11) - tvrdi se da je samostalno vladao na Istoku nakon što je bio proglašen za augusta, no to nije točno, jer je njegov otac bio stariji august na Istoku sve do smrti 395., a od 394. g. i na Zapadu;
- ATAL (str. 11) - ništa se ne kaže o njegovome drugom carevanju 414.-415. g. (bio je na carsku vlast uzdignut u Galiji ponovno voljom Vizigota) niti o njegovoj daljnjoj sudbini (415. g. Dopao je u ruke Honorija koji ga je 416. g. vodio u trijumfu kroz Ravenu, davši mu potom odsjeći dva prsta i prognati ga na Lipare); nije niti posve jasno u tekstu zbog čije ga je "prorimske politike" svrgnuo vizigotski kralj Alarik koji ga je i dao postaviti carem (kralj se sporazumio s Honorijem i Atal je time ispunio svoju svrhu);
- AUGUST (str. 11-18) - tvrdi se daje August zatvorio vrata Janova hrama nakon trostrukoga trijumfa (nad Dalmatima, za Akcij i nad Egiptom), premda je to bilo prije (11. siječnja 29. g.); nisu objašnjeni pojmovi *imperium proconsulare maius* (viša prokonzulska vlast) i *pontifex maximus* (vrhovni svećenik); August nije 19. g. pr. Kr. uzeo *imperium proconsulare* za područje grada Rima, već mu je bila podijeljena konzulska vlast (*imperium consulare*); ostavlja se dojam daje August konsekriran odmah po svojoj smrti 19. kolovoza 14. g., premda se to zbilo 17. rujna 14. g.; navodi se daje Tiberije bio "u drugom braku oženjen mudrom, energičnom Livijom Druzilom", dok je zapravo ona bila Augustova supruga, a Tiberije je u drugom braku bio oženjen Augustovom kćeri Julijom;
- AURELIJAN (str. 18-19) - kaže se daje Aurelijan postao carem u travnju 270. g., dok se po novoj kronologiji to dogodilo u rujnu 270. g.; pohodi protiv Jutunga, Sarmata i Vandala zbili su se 271. (ne 270/271. g.); nisu bili u pitanju Dačani koje je valjalo protjerati preko Dunava nego Goti, a napuštena je prekodunavska pokrajina Dacija; bedem koji je dao sagraditi oko Rima nije se zvao Aurelijev, već Aurelijanov; pohodi protiv Palmire bili su 272. i 273. (ne 271.-273. g.); galski protucar kojega je svrgnuo Aurelijan nije se zvao Terције (!) već Tetrik, a k tome je bio priznat i u Galiji i u Britaniji tako da izraz "djelomični vladar Galije" ne odgovara istini;
- AUREOL (str. 19.) - nikako nije vladao do 270. g., premda se to sugerira; nije spomenuto da se oko 262. g. prvi put podigao protiv Galijena i vjerojatno proglasio carem; punim se imenom zvao možda Marko Elije Aureol, što se ne navodi;
- AVIDIJE KASIJ (str. 19) - prema novoj kronologiji bio je protucar od travnja do srpnja 175. g., a ne od ožujka do kolovoza 175. g. kao što se tvrdi; svrstan je po gentiliciju, iako bi metodički bilo ispravnije prema kognomenu KASIJ;
- AVIT (str. 19-20) - ne zna se točno koje je godine rođen tako daje upitno je li to bilo "oko 400." (možda oko 395. g.); nejasno je što se misli pod pojmom "carski zapovjednik" kad se kaže da ga je na taj položaj imenovao Petronije Maksim, dok je zapravo bila riječ o službi magistra *militum praesentalis*, to jest jednoga od obično dvojice glavnih dvorskih vojnih zapovjednika; nije nedvojbeno utvrđeno da je Avit proglašen carem 9. srpnja 455. g., budući da neki izvori spominju 10. srpanj 455. g.; uopće se ne navodi da je Avit nakon svrgnuća bio zaređen za biskupa Placencije; ostavlja se dojam daje stradao odmah poslije gubitka carske vlasti u listopadu 456. g., iako je vrlo vjerojatno bio živ još 457. g. i tek tada poginuo; njegovo puno carsko ime glasilo je Flavije Eparhije Avit;
- BALBIN (str. 21) - godina rođenja "oko 178." (na temelju Zonara, 12.17) nije vjerojatna, jer je sigurno bio stariji; kaže se daje carem postao u proljeće 235. i daje bio ubijen u srpnju 238. g., dok je prema

novoj kronologiji za cara izabran u veljači 235. g., a poginuo je vjerojatno u svibnju 238. g.; tvrdi se daje vladao u "ravnopravnom zajedništvu" s Pupijenom, iako je Pupijen u službenim aktima uvijek bio imenovan ispred njega;

- BAZILISK (str. 21-22) - Zenon se vratio na vlast i svrgnuo Baziliska u kolovozu 476. g., a ne ujesen 476. g.; njegovo je carsko ime glasilo Flavije Bazilisk;
- BONOZ (str. 22) - zapravo nije bio zapovjednik flote u Kölnu, već je prema jednome nepouzdanom izvoru (*Scriptores Historiae Augustae*, XXIX, 14, 2) obnašao službu zapovjednika recijske granice (*dux limitis Raetici*); protiv Probaje ustao 280. (ne 281. g.), a poražen je i uklonjen 280/281. g.;
- DALMACIJE (str. 24) - ne daju se inačice njegova imena (natpisi mu donose puno ime kao Flavije Julije Delmacije, a literarni izvori ga zovu Dalmacije), već se samo kaže daje bio "sin istoimenog polubrata Konstantina 7"; netočno se tvrdi da su uz Dalmacija i njegova oca (pritom nije spomenut Hanibalijan) ubijeni i ostali muški članovi Konstantinove kuće, iako su Konstantinov sinovi Konstantin I, Konstancije i Konstant zavladali nakon očeve smrti;
- DECIJE (str. 25) - izražava se mogućnost da je rođen "oko 195", iako to nije sigurno (rodio se možda oko 190. ili oko 200. g.); neopravdana je sumnja u to je li njegovo mjesto rođenja Budalija; legat u Meziji (i također u Donjoj Germaniji) bio je godine 232-235. g., a ne od 234. g.; prefekt grada Rima bio je možda prije 249. g., a ne upravo te godine; nije sasvim jasno je li bio *dux Moesiae et Pannoniae*, kako se tvrdi, ili je možda bio carski legat u Meziji i Panoniji (*legatus Augusti pro praetore utriusque provinciae Moesiae et Pannoniae*); poginuo je u lipnju 251. g. (vijest o smrti stigla je u Rim između 9. i 24. lipnja 251. g.); donosi se samo ime koje je nosio kao car (Gaj Mesije Kvint Trajan Decije), a ispušteno je rođeno ime (Gaj Mesije Kvint Decije Valerijan);
- DIDIJE JULIJAN (str. 25) - čini se daje ubijen zapravo 2. lipnja 193. g., a da gaje 1. lipnja 193. g. senat svrgnuo; svrstan je po gentiliciju, iako bi metodički bilo ispravnije po kognomenu JULIJAN;
- DIOKLECIJAN (str. 26-28) - tvrdi se da je rođen 240. g., iako je vjerojatnije da se rodio oko 245. g.; carem nije bio proglašen 17. rujna 284. g., već 20. studenog 284. g.; cesar i kasniji august nije se zvao Konstantin (!) Klor, već Konstancije I; borbe protiv Franaka i Alamana na rajnskoj granici nisu bile okončane 278-292. g., kako se navodi, već su trajale i od 300. do 304. g. pod cesarom Konstancijem I; mir u Egiptu nije uspostavljen 292/293. g., nego tek 297/298. g. postoje uklonjen uzurpator Aurelije Ahilej; netočnaje identifikacija antičke Salone sa Splitom (!) kad se kaže da se nakon abdikacije Dioklecijan povukao u tamošnji ljetnikovac (zapravo utvrđenu palaču); uopće nije istaknuta činjenica, iako je ona i te kako zaokupljala suvremenike, daje Dioklecijan bio prvi i jedini car koji se od svoje volje odrekao carske vlasti; vjerojatno nije umro 316. g., kao što se tvrdi, već 313. g.; donosi se da se prije zacarenja zvao Gaj Valerije Dioklo (u izvorniku Diocles, no u prijevodu je ime pogrešno pohrvaćeno), iako je samo kognomen siguran, a kao car Gaj Aurelije Dioklecijan, što je nepotpuno i trebalo bi glasiti Gaj Aurelije Valerije Dioklecijan;
- DOMICIJAN (str. 28-30) - netočno se tvrdi daje Domicijanov otac Vespazijan stigao u Rim u ljeto 70. (došao je zapravo u listopadu 70. g.); Domicijan nije bio načelnik grada Rima, nego cesar (od 69. g.) i gradski pretor s konzulskom vlašću (*praetor urbanus consularipotestate*), to jest glavni gradski sudac (doduše, samo po naslovu, jer nas Suetonije izvješćuje [*Domitianus*, 1.3] daje sudbenu dužnost prenio na neposrednoga kolegu) koji je konzulsku vlast dobio stoga što su tadašnji konzuli (njegov otac i stariji brat) bili odsutni; ustanik protiv njegove vlasti nije

se zvao Antonin (!) Saturnin, već Antonije Saturnin; pojam *damnatio memoriae* (osuda spomena, to jest čin brisanja uspomene na osobu osuđenu na smrt i smaknutu) nije objašnjen;

- DOMICIJAN (str. 30) - nije sigurna njegova identifikacija s Galijenovim (ne Aureolovim) vojskovođom u Iliriku (ne u Galiji); borbe protiv protucara Makrijana nisu vođene u Galiji, već u Iliriku; vrlo vjerojatno se Domicijan nije proglasio carem u Galiji, jer je navodni njegov novčić pronađen u Galiji zapravo prerađeni Tetrikov; nije navedeno daje ustao protiv cara Aurelijana i to oko 271/272., a ne nedvojbeno 271. g.;
- DOMICIJEALEKSANDAR (str. 30-31) - tvrdi se daje bio uzurpator do 311. g., no zapravo je svrgnut i smaknut krajem 309. ili početkom 310. g.; nije objašnjen pojam vikar (načelnik dijeceze, upravne jedinice koja je prema Dioklecijanovoj reformi obuhvaćala više provincija); svrstanje po gentiliciju, iako bi metodički bilo ispravnije po kognomenu ALEKSANDAR;
- DOMICIJE DOMICIJAN (str. 31.) - nije istovjetan s uzurpatorom Aurelijem Ahilejem kao što se tvrdi; carevao je od ljeta 296. ili 297. do možda prosinca 297., a ne od rujna 296. do prije travnja 297.; svrstanje prema gentiliciju, iako bi metodički bilo ispravnije po kognomenu DOMICIJAN;
- ELAGABAL (str. 32-33) - rodio se 203. ili 204. g., a ne nedvojbeno 204. g.; proglašenje carem 16. svibnja 218. g.; ubijen je 11. ili 12. ožujka 222. g., a ne nedvojbeno 11. ožujka 222. g.; doistaje posvojio bratića Severa Aleksandra [26. (?) lipnja 221. g.] tako da izraz "vjerojatno" nije potreban; svrstan je po nadimku, iako bi metodički bilo ispravnije daje uzet kognomen ANTONIN (a daje ELAGABAL samo referenca);
- EMILIJAN (str. 33) - rodio se oko 207. ili oko 214. g., a ne oko 210. g.; bio je namjesnik Gornje, a ne Donje Mezije (*legatus Augustipropraetoreprovinciae Moesiae Superioris*); carem se proglasio u ljeto 253. (srpanj/kolovoz), a ne u proljeće 253. g.; poginuo je u rujnu/listopadu 253. g.;
- EMILIJAN (str. 33) - carem se proglasio ujesen 261. g. (poslije 30. listopada), a poraženje i zarobljen u rano proljeće 262. (prije 30. ožujka) tako daje datacija "oko 261./262." nedovoljno precizna;
- EUGENIJE (str. 33) - obrnut je poredak gentilicija i kognomena u latinskom obliku njegova imena tako da bi umjesto *Eugenius Flavius* trebalo stajati *Flavius Eugenius*; Arbogast nije bio franački vojskovođa, kako se naglašava, već rimski vojskovođa franačkoga podrijetla; izraz sunamjesništvo svakako ne odgovara položaju kojemu je Eugenije težio, već je u pitanju suvladarstvo; sintagma "pogansko nazadnjaštvo" u najmanju je ruku preoštra ocjena vjersko-političke platforme koju su zastupali Eugenije i njegovi podržavatelji;
- FILIPARABLJANIN (str. 34) - rođen je oko 204., a ne 198. g., u kasnijem Filipopolu (danas je to selo Shahba, devedesetak kilometarajugoistočno od Damaska); Trahonitida nije grad, kako se navodi, već oblast u pokrajini Arabiji; nije posve sigurno daje Gordijan III ubijen i Filip se uspeo na carsku vlast u veljači 244. g. (ti su se događaji zbili poslije 13. siječnja, a prije 14. ožujka 244. g.); sina je cesarom proglasio 244., a ne 247. g.; proslava 1000-godišnjice Rima nije bila 247., nego 21.-23. travnja 248.; nije posve sigurno je li se Jotapijan pobunio u Siriji, kao što se kaže, ili možda u Kapadokiji; Uranije (punim imenom L. Julije Aurelije Sulpicije Sever Uranije Antonin) nije se carem proglasio već za Filipove vladavine, nego pod Trebonijanom Galom; nije posve sigurno daje Filip stradao u rujnu 249. g. (možda u rujnu/listopadu) niti daje poginuo kraj Verone u Italiji (izvori spominju i

- Beroju, bilo u Makedoniji, bilo u Trakiji); podrijetlo nadimka Arabljanin (*Arabs*) nije objašnjeno;
- FILIP II (str. 35) - rođenje 237. ili 238. g., a ne nedvojbeno 237. g.; poginuo je u Rimu (ne kod Rima), možda i prije listopada 249. g. (rujan/listopad);
  - FIRM (!) (str. 35) - pojam *dux* Mauretanije nije objašnjen (vojni zapovjednik u Mauretaniji);
  - FLORDAN (str. 35) - Tacit mu nije bio brat, možda polubrat (prema nekim su izvorima imali istu majku); za cara je uzdignut u srpnju (?) 276. g., a ubijen je u rujnu (?) 276. (ne u lipnju 276. g.);
  - GAL (str. 36) - ime njegove supruge Konstancije u natpisima i nekim izvorima glasi Konstantina što se ne napominje; nije smaknut u Flaroni (Plomin u Istri), već na otoku Flaroni blizu današnje Pule (usp. Amijan Marcelin, 14,11.20);
  - GALBA (str. 36-37) - ime Galbina posvojenika i nasljednika glasilo je Lucije Kalpurnije Pizon Frugi Licinijan, a ne Kalpurnin Frugo Licinijan; nije točna tvrdnja da je Pizonova adopcija uvela "*moćnost da seposvojenjem dođe naprijestolje*", jer su to već prakticirali August i njegovi nasljednici (na primjer, Tiberije je bio Augustov posvojenik, a Neron Klaudivjev);
  - GALERIJE (str. 37) - nepoznata je godina njegova rođenja (možda oko 250. g., kako se navodi, ili oko 260. g.); nije sigurno da je umro u Nikomediji, jer u obzir dolazi i Serdika; njegovo se ime donosi nepotpuno (Gaj Valerije Maksimijan umjesto Gaj Galerije Valerije Maksimijan);
  - GALIJEN (str. 38-40) - dvojben je tvrdnja daje rođen "*kod Milana*", budući da jetočnomjesto njegova rođenja nepoznato (možda *Falerii Novi*); otac ga nije postavio za suvladara "*sredinom 243*", već je u rujnu/listopadu 253. g. prvo uzdignut za cezara, a zatim, prije 22. listopada 253. g., proglašen augustom; ubijen je zacijelo u rujnu 268. g., no nisu svi urotnici bili "*ilirčki generali*";
  - GETA (str. 40) - cesarom je možda bio proglašen još ujesen 197. g., a ne nužno tek 198. g.; ubijen je vjerojatno u prosincu 211. g., a svakako prije 26. veljače 212. g.;
  - GLICERIJE (str. 40) - nije objašnjen pojam *comes domesticorum* (zapovjednik carske tjelesne straže); Ricimerov nećak nije se zvao Gundobads, već Gundobad (ne spominje se da je bio *magister militum praesentalis* i daje u tom svojstvu ostvario Glicerijevo zacarenje); vijest daje Glicerije sudjelovao u Nepotovu umorstvu, iako se nalazi u nekim izvorima, nije posve vjerodostojna, što nije istaknuto;
  - GORDIJANI (str. 40-41) - rodio se 158. ili 159. g. (?), a u natuknici se navodi "*oko 159*"; pojam "*feudalna oporba*" krajnje je neprimjeren za antičko doba; po novoj kronologiji carem je proglašen u siječnju 238. (ne 19. ožujka 238. g.), senat gaje priznao sredinom (?) siječnja 238. (ne 2. travnja 238. g.), a umro je krajem siječnja 238. (ne u ožujku/travnju 238. g.); njegovo se ime donosi nepotpuno (kao car zvao se Marko Antonije Gordijan Sempronijan Roman Afrikan);
  - GORDIJAN II (str. 41) - rođenje oko 192. (ne nedvojbeno 192. g.); otac gaje za suvladara postavio u siječnju 238. g., priznat je od senata sredinom (?) siječnja 238. (ne 2. travnja 238. g.), a poginuo je krajem siječnja 238. (ne krajem 238. g.); njegovo se ime također donosi nepotpuno (kao car zvao se Marko Antonije Gordijan Sempronijan Roman Afrikan);
  - GORDIJAN III (str. 41) - rođenje 225. ili 226. g. (?); za cezara je uzdignut možda još krajem siječnja/početkom veljače ili krajem veljače/početkom ožujka 238. (ne isključivo u ožujku 238. g.); augustom proglašen početkom svibnja ili možda početkom lipnja 238. (ne 9. srpnja 238. g.); stradao je kod Ktezifonta, a kod Dura-Europa mu je bio podignut kenotaf; umro je

- ili je ubijen poslije 13. siječnja, a prije 14. ožujka 244. g.; rat protiv Perzijanaca počeo je 243. (ne 241. g.);
- HADRIJAN (str. 43-44) - namjesnik (*legatus Augusti pro praetore provinciae Syriae*) bio je od 117. (ne 116. g.); nespomenuta je daje bio i arhont u Delfima (126. i 129. g.), iako je navedeno njegovo atensko arhontstvo; Trajan se nije nalazio u Antiohiji u trenutku smrti kao što se može zaključiti iz navoda, već u Selinu u Kilikiji; pogrešan je pojam "*pretorijansko pravo*" (trebalo bi stajati "*pretorsko pravo*"); nisu objašnjeni pojmovi *edictum perpetuum* (vječni edikt, što je naziv za zbirku edikata tzv. peregrinskih pretora, kurulskih edila i pokrajinskih namjesnika) i *consilium principis* (carsko vijeće); upitno je je li umro od raka (možda je u pitanju bila sušica ili/i vodena bolest);
  - HANIBALIJAN (str. 44, 46) - puni naziv njegova naslova glasilo je u prijevodu "*kralj kraljeva ipontskih naroda*" (što se ne navodi); vladao je od 18. rujna 335. (ne od otprilike 335. g.); njegova supruga se zapravo zvala Konstantina i bili su u braku od 335. g. (to se ne spominje); ponavlja se netočna tvrdnja da su uz Hanibalijana i njegova brata (Dalmacija) - njihov je otac ovoga puta ispušten - ubijeni i ostali muški članovi Konstantinove kuće, iako su Konstantinovi sinovi Konstantin I, Konstancije i Konstant zavlitali po očevoj smrti;
  - HERAKLIJAN (str. 46) - nije objašnjen pojam *comes Africae* (civilni i vojni namjesnik pokrajine Afrike); nedorečeno je o kakvoj je to "*dokazanoj vjernosti Honoriju*" riječ (u pitanju je vrijeme uzurpacije Priska Atala kad je Heraklijan podržao Honorija); nije uopće sigurno da se Heraklijan proglasio protucarem kao što se tvrdi; pobunio se protiv Honorija možda u ožujku 413. g. (*Ravenski anali* izvješćuju da je 7. ožujka ubijen u Kartagi, ali to je prerano), a pogubljen je vjerojatno u srpnju 413. g. (*Codex Theodosianus*, 15, 14.13, donosi odluku od 3. kolovoza 413. g. kojom se poništava Heraklijanov konzulat i njegove odredbe);
  - HERENIJE (str. 46) - za cezara je uzdignut 250. (ne 251. g.); poginuo je u lipnju 253. g.;
  - HONORIJE (str. 46-47) - nije točna tvrdnja daje postao augustom zajedno s bratom Arkadijem (Honorije je dobio carski naslov 393., a Arkadije 383. g.); prodrijevši posljednjega dana 406. g. u Galiju, Germani (Vandali, Alani i Svevi) nisu se zaustavili u toj pokrajini, kao što proistječe iz teksta, već su se 409. g. prebacili i u Hispaniju;
  - HOSTILIJAN (str. 47) - augustom je postao u lipnju 251. (ne u svibnju 251. g.), i to nakon očeve pogibije; umro je vjerojatno još u srpnju 251. (ne krajem 251. g.); uzrok smrti možda nije bila isključivo kuga, jer postoji određena sumnja da ga je Trebonijan Gal dao ukloniti (usp. Zosim, 1,25.1);
  - INGENUJ (!) (str. 48) - bio je možda namjesnik i u Panoniji i u Meziji;
  - IVAN (str. 48) - nigdje se ne objašnjava po čemu je to Ivanova vladavina bila "*zaslužna*" (Prokopije, *Bellum Vandalicum*, 1, 3.6-7, opisuje je kao umjerenu i blagu);
  - JOTAPIJAN (str. 49) - carem se proglasio u Siriji ili u Kapadokiji (Sirija nije nedvojbeno utvrđena kao mjesto njegove uzurpacije); poginuo je prije jeseni 249. g. (u rano ljeto?);
  - JOVIJAN (str. 49.) - rođenje 331. g. (nepotrebno je "*oko 331*"); nije objašnjen pojam *primicerius domesticorum* (starješina carskih tjelesnih stražara); nije sigurno je li njegov sin Varonijan bio imenovan suvladarom (cezar ?); tvrdnja da "*se trudio, što nije bilo bez uspjeha, sačuvati red u Carstvu*" pretjerana je s obzirom na kratkoću Jovijanove vladavine;
  - JOVIN (str. 50) - Mundijak (*Mundiacum*) današnji je Muntzen kod Tongresa; bio je svrgnut i ubijen u Narbonu 413. g. (zacijselo u kolovozu, jer *Ravenski anali* izvješćuju da su odsječene glave Jovina i njegova brata Sebastijana stigle u Ravenu

30. kolovoza, doduše pod godinom 412. g-);

- JULIJANAPOSTATA (str. 50-51) - rodio se u svibnju/lipnju 331. ili 332. (krajem 331. g. je netočno); Konstancije II mu je bio bratić ("očev rođak?" je neprecizno); nije spomenuto da mu je nadimak Otpadnik (*Apostata*) nadjenula nesklona kršćanska tradicija;
- JULIJAN (str. 51) - premda se donosi njegovo ime kao Marko Aurelije Julijan Sabin, moguće je daje zapravo riječ o dva uzurpatora, Marku Aureliju Julijanu i Sabinu Julijanu; za prvoga izvori pripovijedaju da je bio *corrector Venetiae* (puni naziv službe bi glasilo *corrector Italiae regionis Venetiae et Histriae*), carem se proglasio nakon Karove smrti (srpanj/kolovoz 283. g.), vladao je u Panoniji, a početkom 285. g. Karin ga je porazio u Iliriku; za drugoga se pak izvješćuje da je bio prefekt pretorija, da se pobunio u Italiji nakon Numerijanove smrti (studeni 284. g.) i da je poražen kod Verone (krajem 284. ili početkom 285. g.);
- JULIJE SABIN (str. 51) - nije u klasičnom smislu riječi uzurpator kao što se navodi, već je bio jedan od vođa ustanka u Galiji i Germaniji (uz Julija Civila i Julija Klasi-ka); izdavao se za potomka Gaja Julija Cezara (usp. Tacit, *Historiae*, 4.55) i na temelju toga je prisvojio ime Cezar, bez pretenzija na carsku vlast; ustanak je digao 70. g.; puno ime mu je glasilo Gaj Julije Sabin;
- JUSTINI (str. 52) - rodio se 450. ili 452. (ne nedvojbeno 450. g.), u Bederijani kraj Najsa (današnjeg Niša) u Sredozemnoj Daciji (ne u blizini današnjeg Skopja); nije objašnjen pojam *comes excubitorum* (zapovjednik carske tjelesne straže); ne donosi se njegovo puno ime (Flavije Justin);
- JUSTINIJAN I. (str. 52-55) - nije sigurno je li se rodio točno 482. g.; Narzes je Totilu porazio zapravo kraj mjesta *Busta Gallorum* ("Galski grobovi"), a kod Tadina (*Tadinae*; u Prokopija *Taginai*) ostrogot-

ski je kralj podigao svoj tabor; Teja je doživio poraz u bitki kod planine Laktarij (*Mons Lactarius*) u Kampaniji (južno od Vezuva);

- KAMGULA (str. 56-57) - kvestor je bio od 33. (ne od 31. g. kad je primio muževnu togu, to jest postao punoljetan); njegovo je ime zapravo glasilo Gaj Cezar Germanik, kao car zvao se Gaj Cezar August Germanik, dok je nadimak Kaligula nosio od sredine 14. g.;
- KALOCER (str. 57) - ne zna se točno je li njegova uzurpacija bila 334/335. g., kao što se navodi, ili 333./334. g.
- KARAKALA (str. 57-58) - rodio se 4. travnja 186. ili 188. (ne nedvojbeno 188. g.); cezaromje možda proglašen sredinom 195. kao i augustom moždajoš ujesen 197. g.; brata Getu dao je ubiti vjerojatno u prosincu 211. (svakako prije veljače 212. g.); izostavljeno je njegovo rođeno ime (L. Septimije Basijan); svrstan je po nadimku, premda bi metodički bilo ispravnije da je uzet kognomen ANTONIN (a da je KARAKALA samo referenca);
- KARAUZIJE (str. 58) - carem se proglasio krajem 286. ili u zimi 287/288. (?), a ubijen je krajem 293. (ne 294. g.); navodi se daje bio "po rođenju Kelt, dok bi ispravnije bilo Menapijac iz pokrajine Belgike; nije ga suzbio cezar Konstantin (!) Klor, već Konstancije I; donosi se samo ime koje je imao kao car, i to pogrešno, budući da nije nosio gentilicij Valerije, dok rođeno ime (Mau[zej?]) Karauzije nije posebno naznačeno;
- KAR (str. 58, 60) - ne donosi se godina rođenja (možda oko 224. g.); carem su ga prema izvorima proglasile čete u Reciji i u Noriku (ne samo u Reciji), i to u kolovozu/rujnu 282. g. (između 29. kolovoza i 13. rujna), a ne u listopadu 282. g. (prema Kienastu [U990.], *Römische Kaisertabelle*, 254., za cara je bio uzdignut u Sirmiju); ime perzijskoga kralja protiv kojega je Kar ratovao uobičajenije glasi Bahram ili Vahram (II), a ne Vahrant; "nejasne

okolnostr pod kojima je umro odnose se na vijesti izvora da je stradao od udara munje (možda je u pitanju zapravo bila bolest ili urota ?); ne kaže se kada ga je snašla smrt (srpanj/kolovoz 283. g.); ne spominje se da je prije zacarenja možda nosio *nomen gentile* Numerius (M. Numerius Carus);

- KARIN (str. 60) - ne donosi se godina rođenja (oko 250. g.); carem nije proglašen poslije očeve smrti, već za njegova života, i to u proljeće 283. g. (između početka ožujka i sredine svibnja); Dioklecijana je porazio u kolovozu/rujnu 285. na rijeci Margo (danas Morava); ubijen je u kolovozu/rujnu 285. g., a ne u proljeće 285. g.;
- KLAUDIJE (str. 60-63) - nije objašnjen pojam *consul suffectus* (dopunski konzul); izrazi "*resorni šefovf*" za Klaudijeve slobodnjake koji su obavljali određene činovničke poslove kao carski pomoćnici i "*šefkabineta*" za službu koju je obnašao slobodnjak Narcis odviše su anakronistički (Narcis je zapravo *biopraepositus ab epistulis*, odnosno glavni tajnik za svu službenu prepisku); ispravno ime drugoga vođe urote iz 46. g. glasi T. Statilije Taur Korvin, a ne Taur Statil Korvin; donosi se samo ime koje je Klaudije nosio kao car (Tiberije Klaudije Cezar August Germanik), a ne i rođeno (Tiberije Klaudije Druz i, od 26. lipnja 4. g., Tiberije Klaudije Neron Germanik);
- KLAUDIJE GOTSKI (str. 63) - nije se rodio 219. g., već 10. svibnja 214. (?) g.; mjesto rođenja nije sigurno (zacijelo Ilirik), a svakako nije rođen nedvojbeno u Dalmaciji, kao što se navodi; bio je tribun i zapovjednik konjičke postrojbe u Ticinu, a borba protiv Aureola nije bila njemu povjerena, već ju je osobno vodio car Galijen; nije pokrenuo urotu protiv Galijena, ali je vjerojatno bio jedan od sudionika (uz prefekta pretorija Aurelija Heraklijana, višega vojnog zapovjednika Marcijana, zapovjednika odreda dalmatinske konjice Kekropija i budućega cara Aurelijana);
- CAREM (str. 64) - carem je postao u rujnu/listopadu 268. (ne u kolovozu 268. g.); umro je u rujnu 270. (ne početkom 270. g.); nije objašnjeno zastoje imao nadimak Gotik (pobjeda nad Gotima kod Najsa 269. g.), premda nije bilo riječi o sastavnome dijelu njegova imena, već o počasnom naslovu (*Gothicus maximus*);
- KLODIJE ALBIN (str. 63-64) - isprva se u travnju 193. g. proglasio carem protiv Julijana I, a odmah zatim gaje Septimije Sever posinio i dao mu naslov cezara; rođen je oko 147. (ne 140. g.); legat u Britaniji (*legatus Augusti pro praetore provinciae Britanniae*) bio je od 191. (ne 193. g.); državnim neprijateljem (*hostis publicus*) Sever gaje proglasio vjerojatno sredinom prosinca 195. g., a Albin je uzeo naslov augusta krajem 195. ili početkom 196. (ne nedvojbeno krajem 195. g., kako se navodi); nije posve sigurno je li izvršio samoubojstvo, kako se tvrdi, ili je smaknut (usp. Herodijan, 3,7.7); donosi se samo ime koje je nosio kao cesar i car (Decim Klodije Septimije Albin), a rođeno nije posebno naznačeno (Decim Klodije Albin); svrstanje prema gentiliciju, premda bi metodički bilo ispravnije po kognomenu ALBIN;
- KOMOD (str. 64) - ne zna se točno je li Komod proglašen samovladarom u vojničkom logoru kraj Vindobone (Beč), kako se navodi, ili kraj Bononije blizu Sirmija; mir s Markomanima, Kvadima i Burima (koji nisu spomenuti) nije bio nepovoljan (usp. Kasije Dion, 72, 2.2); Komod nije zapravo ubio konzule, kao što se tvrdi, već ih je navodno tek kanio ubiti (usp. Kasije Dion, 72, 22.1-2, Herodijan, 1, 17.2); donosi se samo jedna varijanta njegova imena (Marko Aurelije Komod Antonin), dok mu je rođeno ime bilo Lucije Aurelije Komod, od ožujka do listopada 180. g. zvao se Lucije Aurelije Komod Antonin, a od 191. g. do smrti nosio je ime Lucije Elije Aurelije Komod;
- KONSTANCIJE I KLOR (str. 64-65) -

Konstancijevo vladarsko područje obuhvaćalo je i Britaniju koju je, doduše, tek trebalo preosvojiti (od Karauzija i Alekta), a ne samo Galiju; bio je uzdignut za augusta nad Galijom, Britanijom i Hispanijom, ali ne i Panonijom (njome je vladao Galerije); nije on postavio Galerija za cezara, kako proistječe iz teksta, već je Galerije bio stariji august koji je imenovao oba cezara (Maksimina Daju za dijecezu Istok i Severa za Italiju, Afriku i možda Panoniju); uzrok Konstancijeve smrti možda je bila leukemija, što se ne spominje kao mogućnost; nije objašnjen njegov nadimak Klor (grč. žutozelen, blijed) koji se javlja tek u 6. stoljeću i nije bio sastavni dio njegova imena; također, donosi se samo ime koje je nosio kao car (Gaj Flavije Valerije Konstancije), a ne i ono koje je možda imao prije nego što ga je Maksimijan posvojio (Julije Konstancije);

- KONSTANCIJE III (str. 66) - Konstancije III nije nosio gentilicij Julije, kao što se navodi;
- KONSTANS (!) (str. 66) - rodio se 320. ili 323. (ne nedvojbeno 323. g.); cezare bio od 25. prosinca 333. (ne od 335. g.); ubijen je kratko nakon 18. siječnja 350. g. "*početkom 350.*" nedovoljno je precizno);
- KONSTANS (!) (str. 67) - augustom je možda bio proglašen i krajem 409. g., a ne nedvojbeno 410. g.; ne spominje se zanimljiv podatak daje prije zacarenja bio redovnik;
- KONSTANTIN I VELIKI (str. 67-70) - rođenje 272. ili 273. g., ili možda tek oko 285. (ne 280. g.); ne navodi se da gaje u ljeto 306. g. Galerije priznao za cezara; Maksencije se nije dao proglasiti augustom 26. listopada 306. g., već imperatorom i uzeo je naslov *princeps*, a tek od proljeća 307. g. je august; Konstantin je od 306. polagao pravo na hispanijsku dijecezu, a preuzeo ju je 309. (Demandt [1989.], *Die Spatantike*, 66); ne spominje se daje Konstantin od 310. g. priznat augustom u cijelome Carstvu; Konstantin i Licinije nisu objavili edikt o toleranciji prema kršćanima, već su pokrajinskim namjesnicima uputili reskript; bit sukoba između Konstantina i Licinija nije bio navodno Licinijevo "*više pogonsko usmjerenje*", nego Konstantinova nakana da ukloni protivnika s vlasti, dok je Licinijeva netolerancija prema kršćanskim podanicima to rasla što su oni više podržavali Konstantina; čini se daje umrli car najprije bio sahranjen u crkvi sv. Akakija u Konstantinopolu, potom je bio premješten u carsku grobnicu kraj crkve Svetih Apostola i na kraju je 359. g. iznova sahranjen u crkvi sv. Akakija (ne odmah i trajno u crkvi Svetih Apostola kao što se navodi); nije spomenuto da su ga ubrzo nakon smrti na Istoku počeli štovati kao sveca;
- KONSTANTIN II (str. 70) - nije posve sigurno je li se rodio 316. g., budući da neki izvori vode datum rođenja u veljaču 317. g.; nije bio prefekt Galije, kako se tvrdi, već je vladao galskom prefekturom koja je obuhvaćala Galiju, Britaniju i Hispaniju;
- KONSTANTIN III (str. 70) - nejasno je što točno treba značiti da se "*uzalud trudio da stekne jednoglasno priznanje dvora u Raveni*" s obzirom da gaje Honorije neko vrijeme doista priznao suvladarom (409. g.); ne navodi se daje bio prvi rascar koji je primio tonzuru, nastojeći tako spasiti život, ali mu to nije uspjelo; spominje se isključivo njegovo carsko ime (Flavije Klaudije Konstantin), dok mu je pravo bilo samo Konstantin;
- KRISP (str. 70-71) - ne donosi se datum rođenja (oko 300. g.);
- KVIJET (str. 71) - bio je car od ljeta 260. (prije 17. rujna 260. g.) do jeseni 261. g. ("*260./261.*" nije dovoljno precizno);
- KVINTIL (str. 71) - Aurelijan je carem bio proglašen u rujnu 270. (ne u travnju 270. g.); Kvintil je umro u rujnu 270. g. (što se ne spominje), ne zna se točno jesu li ga ubili vojnici, je li počinio samoubojstvo ili je preminuo prirodnom smrću;

njegovo se ime donosi nepotpuno (Marko Aurelije Kvintil umjesto Marko Aurelije Klaudije Kvintil);

- LEON I (str. 72) - ne donosi se datum rođenja (možda oko 401. g.); bio je navodno Bešanin iz Tracije, ali neki izvori izvješćuju da se rodio u Daciji, što se ne navodi kao mogućnost; Antemija je na Zapad poslao 467., nikako 476. g.; ne spominje se daje umro 18. siječnja 474. g.; njegovo puno carsko ime glasilo je Flavije Leon;
- LEON II (str. 73) - ne donosi se datum rođenja (oko 467. g.); ne spominje se da je prvo bio proglašen cesarom (listopad 473. g.) i potom, još za djedova života (prije 18. siječnja 474. g.), augustom; ne navodi se da je umro u studenom 474. g.; njegovo puno carsko ime glasilo je Flavije Leon;
- LEONCIJE (str. 73) - carem je bio proglašen 484. (ne 483. g.); krunjen je u Tarzu u Kilikiji po carici Verini (udovici cara Leonal, što se ne spominje) 19. srpnja 484. g.; Leoncije i lio odlučujuće su poraženi kod Antiohije (prijestolnice dijeceze Istok) u rujnu 484. g. nakon čega se povlače u utvrdu Papirij u Izauriji (poraz, datum i ime utvrde su ispušteni); lio nije bio "njegov pomoćnik", kako se tvrdi, već osoba koja je stajala iza Leoncijeva zacarenja;
- LIBIJE SEVER (str. 73) - tvrdnji da gaje Ricimer otrovao izričito proturječi Sidonije Apolinarkoji kaže: "Po zakonuprirode bijaše august Sever povećao broj Božanskih" (*Carmina*, II, 317-318: *auxerat Augustus naturae lege Severus divorum numerum*);
- LICINIJAN (str. 73) - nije bio izvanbračni Licinijev sin, kako se tvrdi (majka mu je bila Konstantinova polusestra Flavija Julija Konstancija; osim toga, nosio je i ime Valerije Konstantin Licinijan Licinije); vijest daje "ponovno vraćen u ropski stalež i uposlen u carskoj tkaonici u Kartagf ne odgovara istini, nego je plod Konstantinove propagande da bi se Liciniju mlađemu oduzela legitimnost; 336. g. koja se navodi kao godina kada se zbio gore spomenuti navodni događaj je pogrešna i trebalo bi stajati 326. g.; svrstanje po gentiliciju, premda bi metodički ispravnije bilo po kognomenu LICINIJE (II);
- LICINIJE (str. 75) - rodio se vjerojatnije oko 265. (ne oko 250. g.) u pokrajini Nova Dacija; uz Panoniju i Reciju Liciniju su službeno bile dodijeljene i Italija i Afrika koje je tek trebalo preosvojiti od Maksencija (to se ne navodi); bio je prisiljen na odreknuće od carske vlasti 19. rujna 324. g. (datum se ne spominje); pogubljen je u Tesaloniki (ne Saloniki) u proljeće 325. g. (datum se ne spominje);
- MAGNENCIJE (str. 75) - ne donosi se datum rođenja (oko 303. g.); počinio je samoubojstvo 10. kolovoza 353. (navodi se samo kolovoz 353. g.); ime njegova suvladara nije bilo Decenije (!), već Decencije; spominje se samo ime koje je nosio kao car (Flavije Magno Magnencije), dok njegovo ime kao privatnika nije posebno naznačeno (Magno Magnencije);
- MAJORDAN (str. 76) - tvrdnja da ga je Leon I imenovao vojskovođom nije dovoljno precizna (28. veljače 457. g. postao je uz Ricimera *magister militum praesentalis* na Zapadu odlukom cara Leona I); čini se da je Majorijan ipak stekao Leonovo priznanje 28. prosinca 457. g., ali kao podređeni suvladar (usp. Marcellin, *Chronicon*, s.a. 457: *Cuius (se. Leonis) voluntate Maiorianus apud Ravennam Caesar est ordinatus*; "Njegovom je voljom Majorijan u Raveni postavljen cesarom"); Ricimer je Majorijana doista svrgnuo u Dertoni, ali ga je pogubio 7. kolovoza 461. g. kraj rječice Hire nedaleko od samoga grada; njegovo se ime donosi nepotpuno (samo Julije Majorijan), dok se prije zacarenja zvao Julije Valerije Majorijan, a poslije Flavije Julije Valerije Majorijan;
- MAKRIJAN (str. 76) - bio je car od ljeta 260. (prije 17. rujna 260. g.) do jeseni 261.

g. ("260./261." nije dovoljno precizno); otac mu nije *nosiopraenomen* Marko, već vjerojatno Tit; nije sigurno daje bio vojnički tribun, kako se tvrdi, jer je to podatak iz veoma nepouzdanog izvora (*Scriptores Historiae Augustae*, XXIV, 12.10); Balista se nije zvao Valerijan, kao što se može zaključiti iz rečenične konstrukcije ("*na nagovor prefekta pretorija Valerijana Baliste*"), već je bio Valerijanov prefekt pretorija (vjerojatno se radi o prevodilačkoj pogrešci); nije sasvim sigurno da je Makrijan mlađi carem proglašen u rujnu 260. (možda i prije, u kolovozu/rujnu 260. g.); Galijenove čete su predvodili vojskovođe Aureol i Domicijan, a poginuo je s ocem u Iliriku (ti se podaci ne navode);

- MAKRIN (str. 76-77) - rođenje 164. ili 166. (ne nedvojbeno 164. g.); tvrdnja da je Karakalu ubio "*u nužnoj obranf*" odviše je jednostrana, budući da je on bio jedan od vođa zavjere protiv cara i djelovao je u času kad se činilo da će ona biti razotkrivena (usp. Herodijan, 4, 13.1, Kasije Dion, 78,5.1); Karakalu nije ubio on osobno, već je to učinio pretorijanac Julije Marcijal (usp. Herodijan, 4, 13.5, Kasije Dion, 78, 5.4); ne spominje se da su Parti nad Makrinom izvojevali u proljeće 217. g. kod Niziba pobjedu, premda ne odlučujuću; sporazum s Partima sklopio je u zimi 217/218. (ne u proljeće 218. g.) i obvezao se na plaćanje odštete; bitka u kojoj je 8. lipnja 218. g. Makrin poražen odigrala se kod sela kraj Antiohije (usp. Kasije Dion, 78, 37.3), ali to se ne spominje; Makrin nije poginuo zajedno sa sinom Dijadumenijanom, već je smaknut u Arhelaidi u Kapadokiji sredinom lipnja 218. g., a Dijadumenijan je ubijen u Zeugmi istoga mjeseca; carsko ime njegova sina nije bilo Marko Opelije Antonije (!) Dijadumenijan, već Marko Opelije Antonin Dijadumenijan; ne navodi se da je Makrin bio viteškog staleža; krivo se donosi latinski oblik njegova imena [M. Oppellius (!) Severus Macrinus umjesto M. Opellius

Severus Macrinus]; daje se samo ime koje je nosio kao car (uzeo je kognomen *Severus*), dok nije posebno naznačeno rođeno ime (Marko Opelije Makrin);

- MAKSENCIJE (str. 77) - rodio se oko 275/278. ili oko 283. (ne 280. g.); nije se smjestio proglasio augustom, već imperatorom, uzevši naslov *n̄ce/w*, a august je od proljeća 307. g.; Maksencije nikad nije bio priznat u Hispaniji koju je držao Konstantin (formalno od 306., stvarno od 309. g.), nego u Italiji, Siciliji, Africi, Sardiniji i Korzici (Kienast [H990], *Römische Kaisertabelle*, 287); ustanak Domicija Aleksandra u Africi ugušen je krajem 309./početkom 310., a ne 311. g.; izraz "*nacionalno ponosan*" neprimjeren je za antičko doba; donosi se samo ime koje je nosio kao car (Marko Aurelije Valerije Maksencije), dok rođeno nije posebno naznačeno (Marko Valerije Maksencije);
- MAKSIM (str. 77) - ne donosi se godina rođenja (možda oko 215. g.); cesarom je bio imenovan 236. (između 7. siječnja i 16. svibnja), a ne 235. g.; ne spominje se da je ubijen u travnju (?) 238. g. kod Akvileje;
- MAKSIM (str. 77-78) - nije sigurno je li bio *comes*, odnosno *dux Britanniarum* (vojni zapovjednik Britanije) ili *comes litoris Saxonici* (zapovjednik tzv. Saske obale); bio je priznat na Istoku najkasnije od početka 384. g. (dvojba izražena s tim u vezi nije potrebna); Italiju je zaposjeo 387. g., a ne 378. g.; čini se da su ga vojnici ubili po nalogu Teodozija I, a ne svojevrijedno kako se može zaključiti iz navoda; stradao je 28. kolovoza (ili možda 28. srpnja) 388. g. (datum se ne spominje); nije bila pošteđena sva njegova obitelj (sinje Viktor, kao što se i navodi, bio ubijen);
- MAKSIM (str. 78) - nije bio rođen u Rafiji niti je obnašao niz službi (pogreškaje proistekla zbog nekritički preuzetoga podatka iz enciklopedijske natuknice A. Lippolda u petom svesku *Der Kleine Pauly*, s.v. Maximus 10, gdje je uzurpator Maksim pomiješan s istoimenim namjesnikom

Armenije, Galacije i Egipta [*The Prosopography of the Later Roman Empire* II, s.v. Maximus 19, 583]); bio je domestik i sin vojskovođe Geroncija koji nije bio "povremeni", kako se navodi, već stalni vojni zapovjednik (*magister militum*) cara Konstantina III (od 407. do pobune 409. g.); Gunderik je bio vandalski kralj (406-428. g.), što se ne kaže (samo "Vandal Gunderik"); Maksim nije iznova proglašen carem 418. g., već oko 420. g. (valja istaknuti daje uglavnom prihvaćena identifikacija protucara Maksima iz 409-411. g. s istoimenim uzurpatorom iz 420-422. g., premda za to nema izravne potvrde u izvorima); Maksim je bio pogubljen u Raveni zajedno s izvjesnim Jovinom prigodom proslave Honorijeve carske tridesetogodišnjice (23. siječnja 422. g.) nakon što je poražen i zarobljen u Hispaniji (ovi se podaci ne navode);

- MAKSIMIJE (str. 78, 80) - rodio se oko 250. (ne oko 240. g.); ne objašnjavaju se pojmovi *Herculius* (Herkulije, prema Herkulu, Jupitrovu sinu; Maksimijanu je dodijeljen Herkul kao zaštitničko božanstvo) i *Iovius* (Jovije, prema Jupiteru; Dioklecijan je uzeo Jupitera za zaštitničko božanstvo); nije drugi Maksimijanov pokušaj povratka na vlast završio samoubojstvom, već treći; naslov augusta uzima ponovno 307. (ne 306. g.), a odriče ga se na konferenciji u Karnuntu (studeni 308. g.) da bi 310. g. u Galiji (Arelata) opet posegnuo za carskom vlašću, ustavši protiv Konstantina I, ali je u ljeto (srpanj?) iste godine zarobljen (ovi se podaci ne spominju); nije sasvim sigurno je li počinio samoubojstvo ili je bio smaknut po Konstantinovu nalogu;
- MAKSIMIN DAJA (str. 80) - ne navodi se kad je rođen (20. studenog jedne poblize nepoznate godine, možda 270. ili 285. g.?). nije augustom postao 309., već 310. g.; ne navodi se kad je umro (između 23. srpnja i 13. rujna 313. g. u Tarzu; prema Laktanciju, *De mortibus persecutorum*, 49, počinio je samoubojstvo); nadimak Daja bio

je neslužben (to se ne ističe);

- MAKSIMIN TRAČANIN (str. 80-81) - rodio se 172. ili 173. (ne nedvojbeno 173. g.) u Trakiji ili Donjoj Meziji (ne nesumnjivo u pokrajini Trakiji); Maksiminu nije bilo izravno povjereno ratovanje protiv Alamana, budući daje vrhovno zapovjedništvo osobno imao car, nego je bio zadužen za novačenje i obuku novih vojnika potrebnih za pohod (*praefectus tironibus in limite Rhenano*; od 234. g.); carem je proglašen u veljači/ožujku 235. g. u Mogontijaku (danas Mainz), a ne nedvojbeno u ožujku 235. g., i to prije smrti Severa Aleksandra (usp. Herodijan, 6, 8.5-8); Pupijen i Balbin nisu bili carevima proglašeni u Africi, već u Rimu; poginuo je sredinom travnja(?) 238. g., a ne 10. svibnja 238. g.; ne spominje se da nadimak Tračanin (*Thrax*) nikad nije osobno nosio, već se prvi put javlja krajem 4. stoljeća;
- MARCIJAN (str. 81) - ne donosi se godina rođenja (392. g.); ime prvoga od dvojice rimskih vojskovođa germanskoga podrijetla (ne germanskih vojskovođa, kako se kaže) pod kojima je služio Marcijan ispravno glasi Ardabur (ne Ardubar); zapravo nije pokušao "izgladiti nesuglasice između pravovjerja i monofizitizma", nego je crkvenim saborom u Halkedonu 451. g. postigao odlučnu osudu monofizitizma; njegov stav prema Atili i Hunima nije bio "naglašeno miroljubiv", već im je otkazao plaćanje danka, iako nije krenuo u vojnu akciju; umro je u Konstantinopolu 27. siječnja 457. g. (to se ne spominje); njegovo puno ime glasilo je Flavije Marcijan;
- MARCINIJE (str. 81) - neprecizno objašnjenje službe *magister officiorum* kao "dvorski ministar" (doslovni prijevod glasi *predstojnik službi*, a obnašatelj je bio nadređen nižim službama carskoga dvora, dvorskom osoblju, državnim opunomoćenicima za posebne poslove - *agentes in rebus*, te carskoj tjelesnoj straži - *scholae palatinae*; usp. Demandt [1989], *Die Spätantike*, 232-235); uzdignut je za augusta nakon 3. srpnja 324. (ne

- nedvojbeno krajem srpnja 324. g.); svrgnut je 19. rujna 324. g. (to se ne navodi);
- MARIJE (str. 81-82) - jedan od careva zasebnoga galskog carstva ("*djelomični vladar Galije*" nije točno); vladao je možda od svibnja/lipnja 269. do jeseni 269. (ne 268. g.); nije "*svakako*" sigurno daje bio kovač oružja, kao što se navodi, jer to prenosi nepouzdan izvor (*Scriptores Historiae Augustae*, XXIV, 8.1, 3);
  - MARKO (str. 82) - majka mu se zvala Zenonida (*Zenonis*), a ne Zenona (!); uvjetno je rečeno "*poginuo*" - zapravo je ubijen glađu;
  - MARKO AURELIJE (str. 82-84) - nakon što gaje Antonin Pio posinio 25. veljače 138. g. zvao se Marko Elije Aurelije Ver, a ne Marko Aurelije Ver Cezar; cezarski je naslov stekao 139. g. (tada se zvao Aurelije Cezar, sin augusta Pija, *Aurelius Caesar Augusti Pii filius*); rat s Partima završio je 166. g. (trijumfje zajedno s L. Aurelijem Verom proslavio 12. listopada 166. g.), što se ne spominje; nije posve sigurno je li Marko Aurelije Antonin umro u vojničkom logoru kraj Vindobone (Beč), kako se navodi, ili kraj Bononije blizu Sirmija; donosi se samo ime koje je nosio kao car (Marko Aurelije Antonin), dok rođeno ime ([Marko Anije?] Katilije Sever) i ime koje je imao od 17. ožujka 136. g. (Marko Anije Ver) nisu naznačena; svrstan je prema prenomenu, iako bi metodički bilo ispravnije daje uzet kognomen ANTONIN (a daje MARKO AURELIJE samo referenca);
  - MEMOR (str. 84) - čini se da je prevrat spremao oko 262. (bolje nego oko 263. g.), jer ga je uklonio Galijenov vojskovođa Aurelije Teodot koji je nedugo prije suzbio uzurpaciju Musija Emilijana, naslijedivši ga kao prefekt Egipta (262. g.); vjerojatno nije bio proglašen carem (otuda je njegova klasifikacija kao "*uzurpatora*" neprecizna); premda se tvrdi da "*o njemu ne znamo gotovo ništa*", neki su podaci poznati: bio je rodom Maur i zadužen za nabavku žita u Egiptu;
  - NEPOCIJAN (str. 85) - carem se proglašio 3. lipnja 350. (ne 3. svibnja 350. g.); kao car zvao se Julije Nepocijan, odnosno Flavije Popilije Nepocijan, što se ne navodi;
  - NEPOT (str. 85-86) - vojskovođa u Dalmaciji (*magister militum Dalmatiae*) bio je 468-474. (ne samo 468 g., kao što proistječe iz teksta); carem je proglašen 19. ili 20. lipnja 474. (ne nedvojbeno 20. lipnja 474. g.); Italiju je napustio točno 28. kolovoza 475. g.; tvrdnja daje otišao "*u dio Dalmacije koji mu je preostao*" nije točna, jer je vladao cijelom pokrajinom (vlast ondje nije mu osporavao ni Orest niti Odoakar); u očima istočnorimskoga dvora ostao je legitimni car sve do smrti, što nije naglašeno; bio je ubijen u uroti svojih zapovjednika (komeša) Vijatora i Ovide, što se ne napominje, već se umjesto toga pretpostavlja daje začetnik umorstva bio Glicerije; ne navodi se daje poginuo u Dioklecijanovoj palači; ništa se ne kaže o njegovom podrijetlu (bio je sin vojnoga zapovjednika Nepocijana i sestre glasovita vojskovođe Marcelina te usto muž nećakinje carice Verine, supruge Leona I);
  - NERON (str. 86-88) - njegovo puno rođeno ime glasilo je Lucije Domicije Ahenobarb (ne samo Lucije Domicije); vojskovođa se zvao Domicije Korbulon, a ne Korbulo; židovski je rat završio za cara Vespazijana (*triumphus Iudaicus* proslavljen je 71. g.), a ne za Nerona kao što proistječe iz teksta; nisu naznačene sve promjene njegova imena: nakon posinjenja od strane Klaudija (25. veljače 50. g.) zvao se Neron Klaudije Cezar Druz Germanik, a kao car Neron Klaudije Cezar August Germanik s time daje 66. g. uzeo i imperatorski naslov (Neron Klaudije Cezar je nepotpuno);
  - NERVA (str. 88-89) - Domicijan je ubijen i Nerva je carem postao 18. rujna 96. g., a ne 16. rujna 96. g. (inače, pod natuknicom DOMICIJAN navodi se ispravan datum); nije sigurno da je Nerva posinio Trajana

27. listopada 97. (svakako se to zbilo krajem listopada 97. g.); Trajan nije bio na čelu "glavnog zapovjedništva", kako se tvrdi, već je vjerojatno od 96. g. bio namjesnik Gornje Germanije (*legatus Augusti pm praetore provinciae Germaniae superioris*), a kao Nervin posvojni sin nosio je naslov imperatora i cezara i imao je tribunsku vlast;

- NUMERIJAN (str. 89) - ne donosi se godina rođenja (oko 253. g.); cesarom je bio imenovan nakon brata Karina (također krajem 282. g.), što se ne napominje; dok je Numerijan proglašen augustom poslije očeve smrti (u srpnju/kolovozu 283. g.), njegov brat Karin je carski naslov dobio još za Karova života; nije nedvojbeno utvrđeno je li Numerijan ubijen, kako se navodi, ili je umro od bolesti (u studenom 284. g. kod Perinta u Traciji), a krivnja njegova tasta, prefekta pretorija L. Flavia Apera, malo je vjerojatna (sumnja se više odnosi na Dioklecijana, o kojemu izvješćuje Aurelije Viktor, *Liber de Caesaribus*, 39.13, daje pred vojskom morao priseći kako nije znao za Numerijanovo umorstvo);
- ODENAT (str. 90) - njegov službeni vladarski naslov u Palmiri nije bio "knez", kako se navodi, već egzarh (*princeps*), dakle poglavar ili prvak, a kasnije je nosio i naslov "kralj kraljeva" (*rex regum*); titula *corrector totius Orientis* (uspostavitelj [grč. *epanórhotes*] čitavog Istoka) nije objašnjena, a Galijen mu je dodijelio i naslove "vojskovođe Rimljana" (*dux Romanorum*) i imperatora (no naslov augusta nikad nije imao), što se ne spominje; zapravo je uklonio Kvijeta i Balistu, dok je Makrijan stradao u Iliriku od Galijenovih vojskovođa Aureola i Domicijana; nije dobro reći daje proširio "vlast" na pojedine istočne pokrajine, jer je prvenstveno posrijedi bio utjecaj (njegovi su nasljednici otišli korak dalje); ne navodi se daje 262. g. suzbio Perzijance i oteo im pokrajinu Mezopotamiju, te da ih je 266. g. kod Ktezifonta ponovno porazio; ubijen je (zajedno sa starijim sinom Herodijanom) 267.

(nakon 29. kolovoza; ne 266/267. g.), možda zbog obiteljske razmirice; Vabalat nije bio samo Zenobijin sin, već i Odenatov;

- OLIBRIJE (str. 90-91) - Olibrija je Ricimer proglasio carem još za Antemijeva života (vjerojatno u travnju 472. g.), a ne nakon njegova umorstva (bio je ubijen 11. srpnja 472. g.);
- OTON (str. 91) - Luzitanijom nije upravljao od 56. g., već od 58/59. g.; Galba nije bio svrgnut, nego ubijen u ustanku pretorijanaca koje je potaknuo Oton; Vitelije je carem bio proglašen još kao protivnik Galbin, i to od legija Gornje i Donje Germanije, a ne od samo jedne rajnske legije, kako se tvrdi (Gornja Germanija imala je tri legije, *IV Macedonica*, *XXI Rapax* i *XXII Primigenia*, a Donja, kojom je od 1. prosinca 68. g. namjesnikovao Vitelije, njih četiri, / *Germanica*, *V Alaudae*, *XV Primigenia* i *XVI Gallicid*); uobičajeniji naziv grada kod kojega je Oton poražen jest Bedrijalgerova poraza, kod Perinta u Trakiji (jesen 193. g.) kad je bio prisiljen na povlačenje u Bizantij, kao što se navodi, i kod Kizika u Miziji (kasnajesen 193. g.) što je bila prva velika Severova pobjeda protiv Nigera; pogubljenje kod Antiohije krajem travnja 194. (ne u listopadu 194. g.); Niger vjerojatno nije namjeravao pobjeći partskome kralju (usp. Kasije Dion, 74, 8.3), već je riječ o severovskoj propagandi; Bizantij je pao u Severove ruke krajem 195. g.; donosi se samo ime koje je Niger nosio kao car (Gaj Pescenije Niger Just), dok rođeno nije posebno naznačeno (Gaj Pescenije Niger); svrstan je po gentiliciju, iako bi metodički ispravnije bilo po kognomenu NIGER (a da je PESCENIJE samoreferenca);
- PETRONIJE MAKSIM (str. 93) - rođen je oko 396. (ne nedvojbeno 396. g.); svrstanje po gentiliciju, premda bi metodički ispravnije bilo po kognomenu MAKSIM (a daje PETRONIJE samo referenca);
- POSTUM (str. 93-94) - nije bio "djelomični vladar Galije", kako se tvrdi, već

car zasebnoga galskog carstva (262. g. priznat je u Galiji, Britaniji i Hispaniji); carem nije proglašen 259. g., već 260. g.; Aureol je isprva ratovao protiv Postuma, što se ne navodi, a tek 268. g. je prešao na njegovu stranu; Postum je ubijen 269. (u kasno proljeće), a ne 268. g.;

- **PROB** (str. 94-95) - carem je bio proglašen u ljeto 276. g. (srpanj?), a ne u travnju 276. g.; Florijan je ubijen u kasno ljeto 276. g. (rujan?); bio je umoren vjerojatno u rujnu/listopadu 282. g. (ne nedvojbeno u rujnu); ne spominje se da je on dovršio zid oko Rima koji je bio započeo Aurelijan;
- **PROKOPIJE** (str. 95) - ne donosi se godina rođenja (oko 325. g.; usp. Amijan Marcellin, 26, 9.11); kod Nakoleje je potučen 27. svibnja 366. g., a smaknut je 28. svibnja 366. (ne 27. svibnja 355. g.);
- **PROKUL** (str. 95) - uopće nije utvrđeno da je bio poglavica germanskih Ingauna ili Ingveona (podatak je nekritički preuzet iz enciklopedijske natuknice G. Winklera u četvrtome svesku *Der Kleine Pauly*, s.v. Proculus 2), jer za to nema potvrde u izvorima (u *Scriptores Historiae Augustae* kaže se da je bio iz Albigauna u Primorskim Alpama i iz mjesne plemenitaške obitelji [XXIX, 12.1], a daje sam smatrao kako vodi podrijetlo od Franaka [XXIX, 13.4], no vijesti su dvojbene vrijednosti); podatak daje vlast prisvojio "«a *nagovor svojesupruge Viturgije* (!)" [ime joj je prema *SHA*, XXIX, 12.3, glasilo Vituriga] krajnje je sumnjiv (isti izvor navodi da su mu naslov augusta ponudili stanovnici Lugduna; *SHA*, XXIX, 13.1); carem se proglasio 280. (ne 281. g.); Alamane je porazio pošto se proglasio carem (usp. *SHA*, XXIX, 13.3), a ne prije zacarenja; poražen je i uklonjen 280./281. (ne 282. g.);
- **PUPIJEN MAKSIM** (str. 95) - ne donosi se datum rođenja (oko 164. g.); nije bio "običnog porijekla", već plemenitoga (usp. Herodijan, 8, 8.1); iako su Pupijen i Balbin formalno bili jednakopravni augusti, ipak je Pupijen bio imenovan uvijek is-

pred Balbina (to se ne ističe); ubijen je vjerojatno u svibnju 238. (ne u srpnju 238. g.); Pupijen se uopće nije sukobio s Maksiminom kod Verone, kako se kaže, već je boravio u Raveni, gdje je novačio postrojbe (Herodijan, 8, 6.5); krivo se donosi latinski oblik njegova imena (Marcus Clodius Pupius (!) Maximus umjesto Marcus Clodius Pupienus Maximus);

- **REGALIJAN** (str. 96) - bio je namjesnik u Iliriku (ne zna se kojom je ili kojim pokrajinama namjesnikovao); carem je proglašen od četa u Meziji (nije sigurno da je uzdignut u Sirmiju, jer za to nema potvrde u izvorima), ali vladarsko mu je središte bilo oko Karnunta u Gornjoj Panoniji (s obzirom na tamošnje nalaze njegova novca); možda nije podlegao Galijenu, kako se navodi, nego je ubijen u pobuni vlastitih ljudi u sprezi sa sarmatskim Roksolanima (usp. *Scriptores Historiae Augustae*, XXIV, 10.2)
- **ROMULAUGUSTUL** (str. 96) - ne kaže se što znači "*Augustul*" (carević); Odoakar je zapravo bio dozapovjednik federatskih četa u Italiji (samo uvjetno "*germanski vojskovođa*", kako se navodi); ne donosi se službeno Romulovo ime kao cara (Romulus Augustus) po kojemu bi i trebao biti svrstan (a ne kao Romul Augustul);
- **SABINIJAN** (str. 97) - upitno je je li bio prokonzul (namjesnik) Afrike; nisu ga izručili njegovi rođaci, kao što se tvrdi, već Kartažani koji su ga bili i zacarili (Zosim, 1, 17.1, *Scriptores Historiae Augustae*, XX, 23.4);
- **SALONIN** (str. 97) - bio je cesar 258-260. (ne 258/259. g.); ujesen 260. g. uzeo je naslov augusta, što se ne navodi; doskora je izručen Postanu i smaknut (ujesen 260. g., a ne 259. g.); njegovo se ime donosi nepotpuno: kao cesar zvao se Publije (Licinije) Kornelije (Salonin) Valerijan, odnosno (Publije Kornelije) Salonin Galijen, a kao august Imperator Salonin Valerijan August;
- **SATURNIN** (str. 97-98) - bio je protucar 281. (ne 279/280. g.); nije sigurno daje

bio priznat na cijelom Istoku (možda u Siriji i u Egiptu); Prob ga nije stigao suzbiti, kako se tvrdi (podatak je to iz nepozvana izvora, *Scriptores Historiae Augustae*, XXIX, 11.3), jer je Saturnin prije toga ubijen u Apameji; ne donosi se njegovo puno ime (Gaj Julije Saturnin);

- SEPTIMIJE (str. 98) - bio je protucar oko 271/272. (ne nedvojbeno 271. g.); ne navodi se da je prema nekim rukopisima *Epitome de Caesaribus* njegovo ime glasilo Septimin (*Septiminus*);
- SEPTIMIJE SEVER (str. 98-100) - rodio se 11. travnja 145. (ne 146. g.); Klodije Albin je potučen 19. veljače 197. (ne 1. veljače 197. g.); Ktezifont je bio pao još u jesen 197. (ne 199. g.), a partska je pobjeda (*Victoria Parthica*) proslavljena u Rimu 28. siječnja 198. g.; daje se samo ime koje je nosio kao car (Lucije Septimije Sever Pertinaks), dok se rođeno ne naznačava posebno (Lucije Septimije Sever); svrstan je po gentiliciju, iako bi metodički bilo ispravnije po kognomenu Sever;
- SEVER (str. 100) - bio je neznatnoga podrijetla, ali ne i polubarbarskog, kako se tvrdi; umro je 16. rujna 307. g. ("*ljetu 307.*" nije dovoljno precizno); bio je car od kolovoza 306. do ožujka/travnja 307. g. (približni datumi nisu navedeni);
- SEVERALEKSANDAR (str. 100-101) - protiv Perzijanaca je krenuo 231. g., iako su operacije počele tek 232. (kako se i navodi), a germanski je pohod počeo 234. (ne 233.); pohod protiv Germana službeno je trajao, no nisu otpočele prave ratne operacije kad je Maksimin Tračanin proglašen carem i Aleksandar Sever ubijen (nije precizna tvrdnja da se to zbilo "*predpočetak pohoda na Alamane*"); datum je između sredine veljače i početka ožujka 235. (ne nedvojbeno u ožujku 235. g.); ne spominje se daje od 26. (?) lipnja 221. g. bio cesar; ime mu se donosi nepotpuno: nakon rođenja se zvao (Marko Julije Gesije?) Basijan Aleksijan, a kao cesar Marko Aurelije Aleksandar;

- SILVAN (str. 101) - Silvan je bio *magister peditum* (zapovjednik pješništva) od 352. (izraz "*generaF*" nije dovoljno precizan);

- TACIT (str. 102) - rođenje oko 200. (ne nedvojbeno 200. g.); nisu objašnjeni pojmovi *princeps senatus* (prvak senata) i *interregnum* (međuvlađe); Aurelijan je umro u rujnu/listopadu 275. (ne nedvojbeno u rujnu 275. g.); Tacit je carem postao vjerojatno u studenom/prosinucu 275. (ne u rujnu 275. g.); umro je u Tijani u Kapadokiji vjerojatno u srpnju 276. (ne u proljeće 276. g. niti u Pontu, što se nudi kao mogućnost);

- TEODOZIJE I (str. 102-103) - rodio se 11. siječnja 346. ili 347. (ne nedvojbeno 347. g.); Teodozije stariji je smaknut 375. (ne 376. g.); ekumenski koncil u Carigradu bio je 381. (ne 380. g.); ne navodi se razlog za "*pokorupropisanu od Crkve*" (Teodozije je naredio pokolj nekoliko tisuća Tesaloničana jer su usmrtili vojnoga zapovjednika Ilirika Buterika na što je biskup Ambrozije Mediolanski prinudio cara da se javno pokaje); netočna je tvrdnja daje Teodozijeva sklonost dvovlađu u upravljanju Carstvom uskoro dovela do razlika i konačnog odvajanja dvije polovice Carstva, budući daje on jednostavno slijedio politiku carskih prethodnika koji su sinovima omogućavali sudionništvo u vlasti kako bi osigurali opstanak svoje dinastije, a nesuglasice i suprotnosti između dva dijela službeno i dalje jedinstvenoga Carstva razvile su se ponajprije zahvaljujući njegovim nasljednicima;

- TEODOZIJE II (str. 103-104) - danak Hunima Istočnoje Rimsko Carstvo plaćalo od 431. (ne 430. g.); u vezi sa carevom vjerskom politikom nije istaknuto daje on zastupao protunestorijevski stav koji je i doveo u konačnici do podrške monofizizmu (tzv. Razbojnički koncil u Efezu 449. g.); ne navodi se kakav je to nesretni slučaj koji je uzrokovao carevu smrt (pao je s konja); ne donosi se njegovo puno ime (Flavije Teodozije);

- TETRIK (str. 104, 106) - nije bio "*djelomični vladar Galije*", nego jedan od careva zasebnoga glaskog carstva (priznat je u Galiji i Britaniji); carevao je 271-274. (ne 270-273. g.); vjerojatno nije bio Viktorinov rođak, budući da to izvješćuje nepouzdan izvor (*Scriptores Historiae Augustae*, XXIV, 24.1); carem je bio proglašen u proljeće (?) 271. g.; prešao je Aurelijanu u ljeto 274. (ne 273. g.) u bitki na Katalaunskim poljanama;
- TETRIK (str. 106) - Tetric stariji ga je imenovao cesarom možda 273. g., ali nije kasnije uzet za suvladara, kako se navodi, pri čemu se implicira carski naslov; vijest daje obnašao visoke senatorske dužnosti (*Scriptores Historiae Augustae*, XXIV, 25.2, dok Aurelije Viktor, 35.4, kaže daje Tetric mlađi dobio senatorsku čast);
- TIBERIJE (str. 106-107) - operacije protiv Marboda trajale su do 6. g. po Kr. (ne 5. g. po Kr.); nije objašnjen pojam *imperium proconsulare* (prokonzulska vlast), a k tome je Tiberije tada dobio Augustu jednaku prokonzulsku vlast (*imperium proconsulare aequum*); naslov augusta stekao je tek 17. (?) rujna 14. g., što se ne ističe; nisu naznačene promjene njegova imena: rodio se kao Tiberije Klaudije Neron (što se spominje), po posinjenju od strane Augusta zvao se Tiberije Julije Cezar, a nakon što je postao car, Tiberije Cezar August (nikad nije nosio ime Tiberije Julije Cezar August, kao što se navodi);
- TIT (str. 107-108) - nije spomenuta njegova neomiljenost dok je još bio prijestolonasljednik (usp. Suetonije, *Divus Titus*, 6.1-7.1)
- TRAJAN (str. 108-110) - nije sigurno da ga je Nerva posinio 27. listopada 97. (svakako se to zbililo krajem listopada 97. g.); ratovi protiv Dačana trajali su službeno 101-102. i 105-107. g. (ne donose se godine), a rat protiv Parta 113-117. g. (godine 114., koja se navodi kao formalni početak rata, otpočele su same ratne operacije); nije objašnjen pojam *alimenta* (doslovce hranarina; riječ je bila o državnoj potpori za siromašne Italce, osobito za djecu); premda je program *alimenta* zamislio Nerva, tek ga je Trajan proveo u djelo, tako da tvrdnja kako su za njegove vladavine "*navstavljene Nervine socijalnopolitičkemjere*" nije posve točna; nije objašnjen pojam *princeps* (vladar, prvak); sintagma "*filozof na prijestolju*" više odgovara Marku Aureliju Antoninu kojemu izvori i pridaju nadimak "*Filozof*" (usp. *Scriptores Historiae Augustae*, *Vita Marci Antonini Philosophi*); nisu naznačene promjene Trajanova imena: nakon posinjenja od strane Nerve zvao se Imperator Cezar Nerva Trajan, a kao car Imperator Cezar Nerva Trajan August;
- TREBONIJE (str. 110) - bio je legat u Gornjoj Meziji (*legatus Augusti pro praetore provinciae Moesiae Superioris*); ubijen je vjerojatno u kolovozu 253. g. (datum se ne donosi); izostavljen je kognomen GAL u naslovu natuknice;
- ULPIJE (str. 111) - Postum nije bio "*djelomični vladar Galije*", već car zasebnoga galskog carstva; svrstan je prema gentiliciju, iako bi metodički bilo ispravnije po kognomenu LELIJAN;
- URANIJE (str. 111) - vladao je od kasnog ljeta 253. do proljeća 254. (253/254. g. nije dovoljno precizno); imao je naslov augusta (Imperator Sulpicije Antonin August, grč. Autokrator Sulpikios Antoninos Sebastós); nije vladao na cijelom istoku, nego u Siriji; nije posve sigurno da je dobrovoljno odstupio po dolasku Valerijana; pod njegovim se imenom ne kriju dvije osobe (moguće je da je bio sin uzurpatora Uranija iz vremena Elagabala i Aleksandra Severa); izostavljen je kognomen ANTONIN u naslovu natuknice;
- URBAN (str. 111) - njegova se pobuna smješta u godinu oko 271/272. (ne u 272. g.);
- VABALAT (str. 112) - nije bio "*djelomični vladar Sirije*", već vladar zasebnog palmirskog carstva (koje je obuhvaćalo Siriju, velik dio Male Azije i Egipat); vladao je 267-272. (ne 266-271/272. g.); izraz

"sirijsko djelomično carstvo" nije točan, već palmirsko carstvo; bio je pod skrbištvom majke od 267. (ne 266. g.); augustom je bio proglašen 272. g., što se ne navodi; ne spominje se daje naslijedio oca kao *rex regum* (kralj kraljeva) i *corrector totius Orientis* (uspostavitelj cijelog Istoka), a kasnije je stekao i naslove "prejasni muž" (*vir clarissimus*; oznaka za osobu senatorskog staleža), imperator i "vojskovođa Rimljana" (*dux Romanorum*); izostavljen je kognomen ATENODOR u naslovu natuknice;

- VALENS (!) (str. 112-113) - Valent je bio zapovjednik granice u Daciji (usp. Anonymus Valesianus, 17); nije objašnjen pojam *dux limitis* (vojni zapovjednik granice); ne zna se je li nosio *praenomen* Gaj; nije spomenuto da ga literarni izvori zovu samo cesarom (Anonymus Valesianus, 17, Zosim, 2, 20.1);
- VALENS (!) (str. 113-114) - rođenje oko 328. (ne nedvojbeno 328. g.); "feudalni krugovi" neprimjeren je izraz za antičko doba; ne napominje se daje sukob između Rimljana i Perzijanaca izbio oko prevlasti nad Armenijom; tvrdnja da se Valent "jedva, mobilizacijom svih snaga, odupirao napadima Šapura /." je pretjerana, a premoć su Perzijanci u Armeniji ostvarili tek kad su se rimske čete morale povući zbog napada Gota (378. g.);
- VALENS (!) (str. 114) - carem se proglasio u Rimu, a ne u Makedoniji-Tesaliji (pomiješana su dvojica uzurpatora, Julije Valent Licinijan pod Decijem i Valent pod Galijenom); ime mu se pogrešno navodi: Julije Valent Lucinijan umjesto Licinijan; izostavljen je kognomen LICINIJAN u naslovu natuknice;
- VALENTINIJAN I (str. 114-115) - Trier (*Augusta Treverorum*) nije bio jedina carska prijestolnica na Zapadu i Valentinijan nije ondje stalno prebivao, nego pretežno;
- VALENTINIJAN II (str. 115) - tvrdnja da je kao august "preuzeo srednji dio Carstva" nije dovoljno precizna (dobio je Italiju, Ilirik i Afriku); Akvink se nalazio na

prostoru staroga Budima, a nejedinstvene Budimpešte; Arbogast nije bio franački vojskovođa, već rimski *magister equitum praesentalis* na Zapadu; *

- VALENTINIJAN III (str. 115-116) - bio je proglašen cesarom u Tesaloniki (ne u Tesaliji) 23. listopada 424. g.; Ecije nije "u savezu s Vizigotima napao Hune, koje je vodio Atila, na takozvanim Katalaunskim poljima", nego im se ondje suprotstavio u njihovom prodoru u Galiji; Ecije nije "na području unutarnje politike" bio "protiv carstva", a "na strani jakog senatorskog plemstva", kako se tvrdi, već je možda kanio osigurati carski naslov sinu Gaudenciju kojega je zaručio za Valentinijanovu kći Placidiju što je zbog spletke upravo jednoga od pripadnika "jakog senatorskog plemstva", Petronija Maksima, kod cara izazvalo sumnju u Ecijevu odanost; nije posve sigurno je li Ecije ubijen 21. ili 22. rujna 454. g.; pojam "feudalizam" neprimjeren je za antičko doba;
- VALERIJAN (str. 116-117) - rođenje oko 200. (bolje nego prije 200. g.); carem se proglasio u Reciji ili Noriku između lipnja i kolovoza 253. g. (to se ne navodi); senat gaje priznao u rujnu/listopadu 253. (ne nedvojbeno u rujnu 253. g.); Šapur I. gaje zarobio prije 22. srpnja 260. (ne 259/260. g.); spominje se da je u sužanjstvu car morao trpjeti poniženje, no ne daju se pojedinosti (bio je pretvoren u roba i njegova su leđa služila perzijskome kralju kao uporište pri usponu na konja, a nakon smrti mu je koža bila oderana, obojena rumenicom i stavljena u perzijski hram da bi kasnije bila pokazivana rimskim poslanstvima kao upozorenje);
- VALERIJAN MLAĐI (str. 117) - umro je 258. (ne 259. g.) u Iliriku; nije mu bila povjerena zaštita rajnske granice, već dunavske; puno ime mu je glasilo Publije Licinije Kornelije Egnacije Valerijan (Publije Licinije Kornelije Valerijan je nepot-puno);
- VER (str. 117) - Marko Aurelije i Ver su zapravo krenuli zajedno u inspekciju po-

dunavskih pokrajina, a ne u rat protiv Markomana (*expeditio Germanica* /počela je 169. g. kad je Ver već bio mrtav); umro je u Altinu u siječnju/veljači 169. (ne nedvojbeno u siječnju 169. g.); pretjerana je tvrdnja daje Ver "očevidno bio slabić koji je volio životne užitke"; njegova se imena donose nepotpuno: nakon rođenja zvao se Lucije Cejonije Komod, od 136. g. Lucije Elije Komod, pošto gaje Antonin Pio posinio Lucije Elije Aurelije Komod, a kao car Lucije Aurelije Ver (ime Lucije Elije Aurelije Ver nikad nije nosio);

- VESPAZIJAN (str. 117-118) - nije se rodio u samoj Reati, već u obližnjemu selu Falakrini (Suetonije, *Divus Vespasianus*, 2.1); caremje proglašen 1. srpnja 69. g. u Aleksandriji, 3. srpnja 69. g. priznala ga je vojska u Judeji, a do 15. srpnja 69. g. stekao je priznanje i četa u Siriji; senat ga je priznao 21. ili 22. prosinca 69. (ne nedvojbeno 22. prosinca 69. g.); u Rim nije stigao u ljeto 70. g., već u listopadu 70. g.; umro je vjerojatno 23. lipnja 79. (ne 24. lipnja 79. g.);
- VETRANIJE (!) (str. 118) - rodio se u Gornjoj Meziji, a ne u Gornjoj Panoniji; nije objašnjen pojam *magister peditum* (zapovjednik pješastva); umro je 356. g. u Prusi u Bitiniji; ime mu je zapravo glasilo Vetranton (*Veternio*; ista je pogreška učinjena pod natuknicom MAGNENCIJE, na str. 75);
- VIKTOR (str. 118) - otac gaje doista 384. g. uzdigao za augusta (izražena sumnja u vezi s godinom nije potrebna); Maksimov pohod na Italiju bio je 387. g., a ne 378. g.; stradao je u kolovozu/rujnu 388. g. (datum se ne donosi);
- VIKTORIN (str. 120) nije bio "djelomični vladar Galije", već car zasebnoga galskog carstva; vladao je 269-271. (ne 268-270. g.); augustom je bio proglašen ujesen 269. (ne u proljeće 268. g.) i nije ga Postum imenovao suvladarom, već su ga carem proglasile čete u Treverskoj Augusti; nije bio priznat u Hispaniji, kao što se navodi, nego samo u Britaniji i Hispaniji;

ubijen je možda u proljeće 271. (ne 270. g.) u Koloniji Agripinskoj (danas Köln); Marije je bio Viktorinov prethodnik u carskoj vlasti;

- VITELIJE (str. 120) - rođenje 12. ili 15. (ne nedvojbeno 15. g.); mjesto rođenja nije sigurno (nije se nedvojbeno rodio u Luceriji, kao što se tvrdi); uobičajeniji naziv grada kod kojega je Oton poražen glasi Bedrijak, a ne Betrijak;
- ZENON (str. 121) - ne donosi se godina rođenja (425. ili 430. g.); Arijadnom, kćeri Leona I, oženio se 466/467. g.; Zenon je postao samovladar nakon smrti Leona II u studenom 474. g. *Ujesen 474*" nije dovoljno precizno); u Carigrad se vratio u kolovozu 476. (ne krajem 476. g.); nije istina daje umro bez djece (čini se daje imao dva sina, starijega Zenona od druge žene, možda izvjesne Arkadije, i mlađega Leona od Arijadne, ali ih je obojicu nadživio); ne donosi se njegovo puno ime (Flavije Zenon);
- ZENOBIJA (str. 121-122) - nije bila "djelomična vladarica Sirije", nego suvladarica palmirskog carstva, i to 267-272. (ne 266/267-272/272. g.); Odenat je bio ubijen 267. (ne 266/267. g.); službeni su joj naslovi bili "kraljica" (*regina*) i "majka kralja kraljeva" (*mater regis regum*); nije "prije svega nastavila politiku lojalnosti prema Rimu", već je 269. g. raskinula s Rimom i prodrila do Ankare te početkom 270. g. zaposjela i Egipat; naslov auguste uzela je 272. g., ali nije "dobila ugovorno priznanje svoga položaja", kako se tvrdi, već je izazvala reakciju cara Aurelijana koji je krenuo u pohod protiv nje (272., a ne 271. g.); nisu pouzdane vijesti da je bila vođena u trijumfu i potom živjela u Italiji (usp. *Scriptores Historiae Augustae*, XXIV, 30.24, 27, XXVI, 33.2, 34.3, Eutropije, *Breviarium*, 9, 13.2), nego je vjerojatno umrla na putu u Rim (usp. Zosim, 1, 59.4); njezino je sirijsko ime glasilo Bath-Zabbai, a ne Bat-Zaabi;

Poprilične zamjerke tiču se i samoga prijevoda *Leksikona*. U nekoliko navrata prevoditeljica je ili nejasno prevela tekst ili promašila njegovo značenje. Tako je pod natuknicom ANTONIN PIO (str. 10) prevedeno daje car vladarsku brigu između ostalog iskazao "za *Iliona i Palancija*" kao da je riječ o kakvim osobama, dok su zapravo u pitanju gradovi Ilij u Maloj Aziji (lat. *Ilium*, grč. *Ílion*; poznatiji kao Troja) i Palancij u Arkadiji (lat. *Pallantium* ili *Pallanteum*, grč. *Pallantion*); pod natuknicom AUGUST (str. 15) prevedeno je da August "od 23. g. odustaje od godišnjeg preuzimanja službe konzula, umjesto toga podupire (!) imperium proconsulare maius", dok je smisao rečenice da se oslanjao na višu prokonzulsku vlast; pod natuknicom AUGUST (str. 17) naziva se Tiberija "kladijevcom" (malim slovom), kao daje riječ o pristaši toga roda, a ne o njegovu članu; pod natuknicom BAZILISK (str. 22) zove se Zenona "zaurijcem" (malim slovom), premdaje riječ o etničkoj oznaci (bio je pripadnik plemena Izaurijaca iz Male Azije); pod natuknicama DALMACIJE (str. 24) i HANIBALIJE (str. 44) navodi se "Retor Egzuperije" (velikim slovima) kao da su obje riječi osobno ime, iako je prvo oznaka zanimanja, a drugo ime osobe; pod natuknicom HANIBALIJE (str. 44) nejasna je sintagma "drugorođeni sin rimskog carskog roda" u vezi s Hanibalijanom (bio je sin Flavija Dalmacija, polubrata Konstantina I); pod natuknicom KONSTANTIN I (str. 70) crkva u kojoj je sahranjen Konstantin I prevedena je kao "apostolska crkva", (malim slovom) dok je ispravno Apostolska crkva ili, još točnije, crkva Svetih Apostola; pod natuknicom MAKRIJE (str. 76) prevedeno je "na nagovor prefekta pretorija Valerijana Baliste" što je očita pogreška, budući daje Balista bio prefekt pretorija cara Valerijana i nije nosio ime Valerijan kako bi se moglo zaključiti iz teksta; pod natuknicom MAKRIN (str. 76) kaže se daje Makrin sklopio sporazum s Partima "protiv plaćanja visokih odšteta", dok je sporazum upravo stipulirao plaćanje odštete; pod natuknicom MAKSIMIN DAJA (str. 80) pogrešan je prijevod da je Maksimin bio imenovan cesarom "s područjem vladanja na Orijentu južnije od Taurusa i Egipta", jer doista nije bio vladar za prostore južnije od Egipta, već za dijecezu Istok (*dioecesis Oriens*); pod natuknicom NEPOT (str. 85) ostav-

lja se u prijevodu pogrešan dojam daje Nepot bio po Leonu I poslan u Italiju kako bi svrgnuo njegova (Leonova) prethodnika u carskoj vlasti, a ne svoga (Nepotova); pod natuknicom VESPAZIJE (str. 117) navodi se "zemlja Dekumata" kao daje riječ o kakvom plemenu Dekumata i njihovoj državini, dok se zapravo radi o oblasti pod nazivom *agri decumates*; pod natuknicom ZENON (str. 121) ostavlja se u prijevodu pogrešan dojam daje Leon II bio sin Leona I, premdaje bio Zenonov.

U brojnim su slučajevima ili krivo ili uopće nisu pohrvaćeni latinski i grčki nazivi toponima: Cyrrus (str. 19) umjesto Kir (grč. *Kýrrhos*, lat. *Cyrrhus*); Seleukeja (str. 19) umjesto Seleukija; Ktesifon (str. 19, 37, 51, 60, 82, 98) umjesto Ktezifont; Narbo (str. 24, 44, 58) umjesto Narbon; Carnuntum (str. 28, 37, 67, 77, 80) umjesto Karnunt; Trahonitis (str. 34) umjesto Trahonitida; Terracina (str. 36) umjesto Teracina; Dura-Europos (str. 41) umjesto Dura-Europ; Baiae (str. 44) umjesto Baje; Carrhae (str. 58.) umjesto Kara; Fučinsko jezero (str. 62.) umjesto Fučinsko jezero (*lacus Fucinus*); Sirmium (str. 66) umjesto Sirmij; Ariminum (str. 66) umjesto Arimin; Vienna (str. 67, 115) umjesto Vijena; Naissus (str. 67) umjesto Najs; Taurus (str. 80) umjesto Taur; Lukulanum (str. 96) umjesto Lukulan; Nizibis (str. 98) umjesto Nizib; Hadrianopol (str. 103) umjesto Hadrijanopol; Capri (str. 107) umjesto Kapri (lat. *Capreae*); Selinus (str. 108) umjesto Selin; Brigećij (str. 114) umjesto Brigećion; Reate (str. 117) umjesto Reata.

Pogrešno su ili uopće nisu pohrvaćeni neki nazivi pokrajina i naroda: Hispania Tarraconensis (str. 36) umjesto Tarakonska Hispanija; Maloarmenija (str. 57) umjesto Mala Armenija; Mauretania Tingitanska i Cezareja (str. 62) umjesto Mauretania Tingiška i Cezarejska; Lingoni (str. 51) umjesto Lingonci; Saksi (str. 58) umjesto Saksonci ili Sasi; Frizijci (str. 62) umjesto Frižani; Hauci (str. 62) umjesto Haučani; Vindelici (str. 106) umjesto Vindeličani. Pogrešno su pohrvaćeni nazivi još nekih lokaliteta: Olimpijeon (str. 44) umjesto Olimpej (grč. *Olympieion*, lat. *Olympieum* ili *Olympium*); Koloseum (str. 107) umjesto Kolosej.

Više puta pogrešno su pohrvaćena osobna imena: Antijoh (str. 8) umjesto Antioh; Ingenuj (str. 19, 38, 48, 94) umjesto Ingenuo; Egzuperije (str. 24, 44) umjesto Eksuperije; Konstans (str. 24, 65,

66, 67, 75) umjesto Konstant; Valens (str. 25, 41, 95, 96, 103, 112, 113, 114) umjesto Valent; Diokles (str. 26) umjesto Dioklo; Firm (str. 35) umjesto Firmo; Timesitej (str. 41) umjesto Timezitej; Akilije Atijan (str. 43) umjesto Acilije Atijan; Libanij (str. 50) umjesto Libanije; Maksimon iz Tira (str. 50) umjesto Maksim iz Tira; Hormisdas (str. 52) umjesto Hormizda; Makro (str. 57) umjesto Makron; Asinije Gal (str. 62) umjesto Azinije Gal; Diadumenijan (str. 77) umjesto Dijadumenijan; Zenona (str. 82) umjesto Zenonida (*Zenonis*), Domicije Korbul (str. 88) umjesto Domicije Korbulon; Boudika (str. 88) umjesto Budika; Cerialis (str. 117) umjesto Cerijal; Pjavonije (str. 120) umjesto Pijavonije.

Učinjeni su još neki prevodilački propusti. Pod natuknicom TRAJAN (str. 110) ostavljen je prema izvorniku nespretan spoj latinskog izraza *princeps* s prevedenom riječju "najboljF" (riječ je o počasnome naslovu koji su Trajanu nadjenuli suvremenici, *optimus princeps*, "najbolji vladar", "najbolji prva/č"); bez potrebe je naziv slovenske rijeke Vipava (lat. *Frigidus*) ostavljen u njemačkom obliku (Wippach; str. 33); ostavljeni su prema izvorniku pojmovi *Herculius* i *Iovius* (str. 78), premda bi bilo bolje da su prevedeni kao Herkulije i Jovije (s dodatno naznačenim latinskim oblicima); riječ *Oriens* prevedena je Orijent (str. 80), iako bi

bilo bolje Istok. Također, napravljene su i neke pravopisne pogreške: "uAuvergne" (str. 19.) umjesto "uAuvergnF"; "Koncil u Nikeji" (str. 68) umjesto "koncil u Nikeji"; "Sinodr (str. 66) umjesto "sinodF"; "apostolska crkva" (str. 70) umjesto "Apostolska crkva". Osim toga, izdavač se nije potrudio njemačko izdanje u cijelosti prilagoditi hrvatskom čitatelju tako da se natuknica KAR nalazi iza natuknica KARAKALA i KARAUZIJE, odnosno natuknica ZENOBIIJA iza natuknice ZENON, iako bi trebalo biti obrnuto.

Unatoč pojedinačnim, općenito gledajući, vrlo dobrim prikazima (s.v. August, Domicijan 1, Kaligula, Klaudije, Konstantin I, Marko Aurelije, Neron, Teodozije I, Tiberije, Trajan, Valens 2, Valentinijan I, Vespazijan) ukupna ocjena Vehova *Leksikona* jedva može biti zadovoljavajuća, a korištenju podataka koje nudi treba pristupati s dužnim oprezom. Dodatni nedostatak predstavljaju propusti prevoditelja i izdavača. Zbog svega toga trebalo bi uznastojati u što skorije vrijeme učiniti dostupnima na hrvatskome jeziku dva neusporedivo bolja priručnika, *Römische Kaisertabelle* Dietmara Kienasta (Darmstadt, '1990, '1996) stručnoga karaktera i *Chronicle of the Roman Emperors* Chrisa Scarrea (London, U995, '1997) s više popularnim pristupom.

Hrvoje Gračanin

ČASOPISI - PERIODICALS
POPIS KRATICA - ABBREVIATIONS

Cf.: MÜLLER, Otto v. - Wolfram NAGEL - Eva STROMMINGER. Sigelschlüssel der archäologischen Literatur. *Acta Praehistorica et Archaeologica* (Berlin), 9-10/1978-79: 167-383; *Numismatic chronicle* (London), 156/1996: xiv-xvi; *American Journal of Archaeology* (Princeton, NJ), 62/1958, 1: 1-8; 80/1976, 1:3-8.

- AA** - *Archdologischer Anzeiger*. (Berlin)
AAWW - *Anzeiger der (Kais.) Akademie der Wissenschaften (in Wien.) Philosophisch.-historische Klasse*. (Wien)
ABAVP - *Abhandlungen, Bayerische Akademie der Wissenschaften (Philosophisch-historische Klasse)*. (München)
AbhGött - *Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Philosophisch-historische Klasse. (Göttingen)*
AcAn - *Acta Antiqua. Academia Scientiarum Hungarica*. (Budapest)
ActaAHung - *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*. (Budapest)
ActaAK0b - *Acta Archaeologica*. (Rabenhavn)
ActaGothob - *Acta Universitatis Gothoburgensis. Göteborgs Universitets Irsskrift*. (Göteborg)
ActalnstRomFin - *Acta Instituti Romani Finlandiae*. (Helsinki / Helsingfors)
Adriatica - *Adriatica praehistorica et antiqua miscellanea Gregorio Novak dicata*. (Zagreb, 197.)
AEM - *Archäologisch-epigraphische Mittheilungen aus Oesterreich-Ungarn*. (Wien)
AIPHOS - *Annuaire de l'Institut de philologie et d'histoire orientales et slaves. Universitaire Libre de Belgique*. (Bruxelles)
AJA - *American Journal of Archaeology*. (Princeton, NJ.)
AnEp - *L'Année épigraphique*. (Paris)
Antiquity - *Antiquity*. (Gloucester / London)
AMC - *Acta Musei Cibalensis*. (Vinkovci)
AMN - *Acta Musei Napocensis*
ANRW - *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*. (Berlin-New York, 1979)
ANSMN - *American Numismatic Society, Museum Notes*. (New York)
AntAlt - *Antichità Altoadriatiche*. (Aquileia)
Antheus - *Antheus. Communicationes ex Instituto archaeologico Academiae scientiarum Hungaricae*. (Budapest)
Antiquity - *Antiquity*. (London)
AFA - *Acta Praehistorica et Archaeologica*. (Berlin)
ArchAustr - *Archaeologia Austriaca*. (Wien)
ArchAustrMon - *Archaeologia Austriaca: Monographien*. (Wien)
Archaeology - *Archaeology* (New York)
ArchErt - *Archaeologia Ertesitö* (Budapest)
ArchKorr - *Archdologisches Korrespondenzblatt*. (Mainz)
AJug - *Archaeologia Jugoslavica*. (Beograd)
ALaz - *Archeologia Laziale*.
ANRW - *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*. Berlin - New York, 1979.
AP - *Arheološki pregled*. (Beograd - Ljubljana)
ARadRaspr - *Arheološki radovi i rasprave*. (Zagreb)
Argo - *Argo*. (Ljubljana)

- Arheologija** — *Arheologija*. (Sofija)
- Arkiv** - *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*. (Zagreb)
- ATr** - *Archeografo Triestino*. (Trieste)
- Attilstr** - *Atti e Memorie della Societr' Istriana di Archeologia e Storia Patria*. (Venezia)
- AttiRov** - *Atti del Centro di ricerche di Rovigno*. (Trieste)
- AttiTrieste** - *Atti dei Civici musei di storia ed arte di Trieste*. (Trieste)
- ASAE** - *Annales du Service des Antiquités de l'Égypte*. (Le Caire)
- AUG** - *Acta Universalis Gothoburgensis. Göteborgs Högskolas trsskrift*. (Göteborg)
- AVes** - *Arheološki Vestnik*. (Ljubljana)
- Balcanica** - *Balcanica*. (Beograd)
- BalPosn. Acta et studia** - *Balcanina posnaniensia. Acta et studio*. (Poznah)
- BalStud** - *Balkan Studies*.
- BAR** - *British Archaeological Reports, International Series*. (Oxford)
- BASD** - *Bulletino di archeologia e storia dalmata* (Split)
- BCH** - *Bulletin de correspondance hellénique*. (Athènes / Pariš)
- BhTAVO** - *Beihefte zum Tiibinger Atlas der Vorderen Orients*. (Wiesbaden)
- Bilten HAZU (JAZU)** - *Bilten (Bulletin) instituta za likovne umjetnosti HAZU (JAZU)*. (Zagreb)
- BInstALondon** - *Bulletin of the Institute of Archaeology, University of London*. (London)
- BJ** - *Bonner Jahrbücher des Rheinischen Landesmuseums und des Vereins von Altertumsfreunden im Rheinlande*. (Köln/Graz/Kevelaer)
- BJVABh** - *Bonner Jahrbücher des Rheinischen Landesmuseums und des Vereins von Altertumsfreunden im Rheinlande. Beihefte*. (Bonn)
- BMC** - *British Museum Catalogue*. (London)
- BMFr** - *Blätter für Münzfreunde*. (Dresden)
- * *Bolletino del Club di se. Naturali in Fiume*. (Rijeka/ Fiume)
- * *Bulletino di Paleontologia Italiana*. (Roma)
- BRGK** - *Bericht der Römisch- Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts*. (Frankfurt / Main - Berlin)
- BSFN** - *Bulletin de la Société française de numismatique*. (Pariš)
- CarArch** - *Carniola Archaeologica*. (Novo Mesto)
- CCP** - *Croatica christiana periodica*. (Zagreb)
- CH** - *Coin Hoards*. (London)
- CIL** - *Corpus Inscriptionum Latinarum*.
- CINCR** - *Commission Internationale de Numismatique, Compte rendu*. (Wetteren, Belgique)
- CNI** - *Corpus Nummorum Italicorum*.
- CRAI** - *Comptes rendus des séances de l'année ... Académie des inscriptions et de belles lettres*. (Pariš)
- CSIR** - *Corpus Signorum Imperii Romani*.
- ČIP** - *Čovjek i prostor*. (Zagreb)
- Dacia** - *Dacia*. (Bucuresti)
- Diadora** - *Diadora*. (Zadar)
- DissBel** - *Dissertationes*. (Beograd)
- DissBern** - *Dissertationes Bernenses* (Bern)
- DissBreslau** - *Dissertationes*. (Breslau)
- DissGöttingen** - *Dissertationes*. (Göttingen)
- DissHalle** - *Dissertationes*. (Halle)
- DissMon** - *Dissertationes et Monographiae*. (Beograd)

- DissPan** - *Dissertationes Pannonicae*. (Budapest)
- DjelaCBI** - *Djela Centra za balkanološka ispitivanja Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine*. (Sarajevo)
- DÖAW** - *Denkschriften der Österreichischen Akademie der Wissenschaften*. (Wien)
- EAACO** - *Enciclopedia dell'arte antica, classica e orientale*. (Roma)
- DOC** - *Dumbarton Oaks Catalogue*. (Washington, DC)
- Dometi** - *Časopis za kulturu i društvena pitanja*. (Rijeka)
- DOP** - *Dumbarton Oaks Papers*. (Washington, DC)
- EphEp** - *Ephemeris Epigraphica*. (Berlin)
- Epigrafica** - *Epigrafica* (Roma)
- Epigraphica** - *Rivista italiana di epigrafia*. (Faenza)
- Fiume** - *Fiume Rivista* (Rijeka/ Fiume)
- FMRD** - H. GEBHARD - K KRAFT et alii (edd.). *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Deutschland*. Berlin, 1960 -.
- FÖ** - *Fundberichte aus Österreich*. (Wien)
- FolArch** — *Folia Archaeologica*. (Budapest)
- FontAH** - *Fontes Archaeologiae Hungariae*. (Budapest)
- GCBI** - *Godišnjak, centar za balkanološka ispitivanja ANUBiH*. (Sarajevo)
- GeolVj** - *Geološki vjesnik*. (Zagreb)
- Germania** - *Germania*. (Frankfurt / Main)
- GIIBH** - *Godišnjak Istorijeskog instituta Bosne i Hercegovine*. (Sarajevo)
- GlasSANU** - *Glas Srpske akademije nauka i umetnosti*. (Beograd)
- GlasSrpKralja** - *Glas Srpske kraljevske akademije*. (Beograd)
- Glaux** - *Glaux. Collana di Studi e Ricerche di Numismatica*. (Milano)
- Glotta** - *Glotta*. (Göttingen) GR
- GR** - *Grada i rasprave*. Publikacija Arheološkog muzeja Istre (Pula)
- GSND** - *Glasnik Skopskog naučnog društva*. (Skopje)
- GSUFF** - *Godišnik na Sofijskija Universitet Filologičeski Fakultet*. (Sofija)
- GZFFS** - *Godišen zbornik na Filozofskifakultet*. (Skopje).
- GZM** - *Glasnik zemaljskog muzeja*. (Sarajevo)
- HBN** - *Hamburger Beitrage zur Numismatik*. (Hamburg)
- HistAnt** - *Histria Antiqua*. (Pula)
- HistArch** - *Histria Archaeologica*. (Pula)
- Historia** - *Historia*. (Wiesbaden)
- HOMÉ** - *A Herman Otto Múzeum Évkönyve*. (Pécs)
- InvArch** - *Inventaria Archaeologica*.
- IG** - *Inscriptiones Graecae*.
- Iliria** - *Iliria*. (Tirana)
- ILS** - H. DESSAU. *Inscriptiones Latinae Selectae*.
- IstZb** - *Istarski zbornik* (Pula)
- IzdHAD** - *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva*. (Zagreb)
- IBAI** - *Izvestija na Blgarskaja arheologičeski institut*. (Sofija)
- IID** - *Izvestija na istoričeskoto društvo*. (Sofija)
- ILJug** - *Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia repertae et editae sunt*. (Ljubljana)
- IMS** - *Inscriptions dela Mésie Supérieure*. (Beograd)
- ISNZ** - *Iz starog i novog Zagreba*. (Zagreb)
- JAI** — *Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*. (London)

- JfA** - *Jahrbuch für Altertumskunde*. (Wien)
- JfNG** - *Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte*. (München)
- JHS** - *Journal of Hellenic Studies*. (London)
- JMS** - *Journal of Mithraic Studies*.
- JÖAI** - *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts*. (Wien)
- JÖAI Beibl** - *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts. Beiblatt*. (Wien)
- JPMÉ** - *A Janus Panonius Múzeum Évkönyve*. (Pécs)
- JRA** - *Journal of Roman Archaeology*. (Ann Arbor, Michigan)
- JRGS** - *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz*. (Mainz)
- JRS** - *Journal of Roman Studies*. (London)
- JZ** - *Jadranski zbornik*. (Rijeka - Pula)
- KinM** - *Katalogi in monografije*. (Ljubljana)
- Klio** - *Klio*. (Leipzig / Berlin / Wiesbaden)
- KSAltG** - *Kleine Schriften zur alten Geschichte*. (Leipzig)
- KSLeipzig** - *Kleine Schriften*. (Leipzig)
- KSMarburg** - *Kleine Schriften aus dem Vorgeschichtlichen Seminar Marburg*. (Marburg)
- LIMC** - *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*.
- LNV** - *Litterae Numismatae Vindobonenses*. (Wien)
- LRBC** - R.A.G. CARSON - P.V. HILL - J.P.C. KENT. *Late Roman Bronze Coinage*. London, 1962.
- Ljetopis JAZU** - *Ljetopis JAZU*. (Zagreb)
- MAA** - *Macedoniae Acta Archaeologica*. (Skopje)
- Mdl** - *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts*. (Berlin)
- MCC** - *Mitteilungen der K.K. central-Commission zur (für) Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale*. (Wien)
- MFME** - *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve*. (Szeged)
- MIB** - W. HAHN. *Moneta Imperii Byzantini*. Wien, 1972-.
- MittArchInst** - *Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften*. (Budapest)
- MONG** - *Mitteilungen der Österreichischen Numismatischen Gesellschaft*. (Wien)
- MonZad** - *Monografije Filozofskog fakulteta Zadar*. (Zadar)
- MPK** - *Mitteilungen der Prähistorischen Kommission*. (Wien)
- Materijali SADJ** - *Materijali Saveza arheoloških društava Jugoslavije*. (Beograd)
- Münzstudien** - *Münzstudien*. (Halle / Saale)
- Muzeji** - *Muzeji*. (Zagreb)
- MusBelge** - *Le Musée Belge*. (Bruxelles)
- MZK** - *Mitteilungen der K.K. Zentralkommission für Denkmalpflege*. (Wien)
- NarStar** - *Narodna starina*. (Zagreb)
- NC** - *Numismatic Chronicle*. (London)
- NK** - *Numizmatikai Közlöny*. (Budapest)
- NotNum** - *Notae Numismatae. Zapiski numizmatyczne*. (Krakow)
- Numizmatičar** - *Numizmatičar*. (Beograd)
- NumVij** - *Numizmatičke vijesti*. (Zagreb)
- NZ** - *Numismatische Zeitschrift*. (Wien)
- ObHAD** - *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*. (Zagreb)
- OpA** - *Opuscula Archaeologica. Radovi Arheološkog Zavoda Filozofskog fakulteta u Zagrebu* (Zagreb)
- OZ** - *Osječki zbornik*. (Osijek)
- PACT** - *PACT. Journal of European Study Group on Physical, Chemical and Mathematical Techniques Applied to Archaeology*.

- PamArch** - *Pamdtky archeologicke.* (Praha)
PBF - *Prähistorische Bronzefunde.* (München; Stuttgart)
PBSR - *Papers of the British School at Rome.* (London)
Peristil - *Peristil.* (Zagreb)
Philologus - *Philologus. Zeitschrift für das klassische Altertum.* (Stolberg et al.)
PodZb - *Podravski zbornik.* (Koprivnica)
Poročilo - *Poročilo o raziskovanju nelita in eneolita v Sloveniji.* (Ljubljana)
PosIzdCBI - *Posebna izdanja. Centar za balkanološka ispitivanja.* (Sarajevo)
PosIzdŽA - *Posebna izdanja. Živa Antika* (Skopje)
PovPril - *Povijesni prilozi.* (Zagreb)
Prilozi - *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu.* (Zagreb)
PriloziHvar - *Prilozi povijesti otoka Hvara.* (Hvar)
PJZ - *Praistorija jugoslavenskih zemalja.* (Sarajevo)
PomZb - *Pomorski Zbornik.* (Rijeka)
Poročilo - *Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji.* (Ljubljana)
PriloziPUD - *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji.* (Split)
Prinosi - *Prinosi Odjela za arheologiju u Zagrebu.* (Zagreb)
PZ - *Prähistorische Zeitschrift.* (Wien)
QdAV - *Quaderni di archeologia del Veneto,* Giunta regionale del Veneto. (Canova)
RadCenZad - *Rad Centra JAZU u Zadru.* (Zadar)
RadFilZad - *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru.* (Zadar)
RadGo - *Radovi Geografskog odjela.* (Zagreb)
Rad JAZU - *Rad JAZU.* (Zagreb)
RadZad - *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU (JAZU) u Zadru.* (Zadar)
RAr - *Revue archéologique.* (Pariš)
RBN - *Revue belge de numismatique.* (Bruxelles)
RE - Pauly, Afold Friedrich - Georg Wissowa - Kroll. *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft.*
Revija - *Revija.* (Osijek)
RIC - H. MATTINGLY - E. SYDENHAM et alii. *The Roman Imperial Coinage.* London, 1923-
Rijeka - *Rijeka. Časopis povijesnog društva Rijeka.* (Rijeka)
RIN - *Rivista italiana di numismatica.* (Milano)
RIU - *Die römischen Inschriften Ungarns.*
RN - *Revue numismatique.* (Pariš)
RNSSP - *Royal Numismatic Society Special Publications.* (London)
Romanitas - *Romanitas.* (Rio de Janeiro)
RPC - A. BURNETT - M. AMANDRY - P. RIPOLLES. *Roman Provincial Coinage.* London - Pariš, 1992-
RRC - M.H. CRAWFORD. *Roman Republican Coinage.* Cambridge, 1974.
RRCH - M.H. CRAWFORD. *Roman Republican Coin Hoards.* London, 1989.
RVM - *Rad vojvođanskih muzeja.* (Novi Sad)
SaalbJb - *Saalburg Jahrbuch.* (Berlin)
SANUBI - *Srpska akademija nauka i umetnosti Balkanološki institut.* (Beograd)
SBWien - *Schriften der Balkankommission.* (Wien)
SenjZb - *Senjski Zbornik.* (Senj)
Sirmium - *Sirmium.* (Beograd)
Situla - *Situla. Razprave Narodnega muzeja v Ljubljani.* (Ljubljana)
Sk - *Solinska kronika.* (Split)

- SlAnt** - *Slavia Antiqua*. (Poznań / Warszawa - Poznań)
SlovArch — *Slovenská archeológia*. (Nitra)
SM - *Schweizer Milnz Blätter*. (Zürich)
SNG - *Sylloge Nummorum Graecorum*.
SÖAIW - *Sonderschriften des Österreichischen archäologischen Institutes in Wien*. (Wien)
SP - *Starohrvatska prosvjeta*. (Split)
Spomenik SANU - *Spomenik Srpske akademije nauka i umetnosti*. (Beograd)
Spomenik SKA - *Spomenik Srpske kraljevske akademije*. (Beograd)
SSF - *Societas Scientiarum fennica. Commentationes Hummanarum litterarum*. (Helsinki / Helsingfors)
Starinar - *Starinar*. (Beograd)
StudAlb - *Studia Albanica*. (Tirana)
StudArchASH - *Studia Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*. (Budapest)
StudBal - *Studia Balcanica*. (Sofija)
StudCom - *Studia Comitatus*. (Szentendre)
Swiatowit - *Swiatowit*. (Warszawa)
SzolnokMME - *Szolnok Megyei Múzeumi Évkönyve*. (Szolnok)
Syria - *Revue d'art oriental et d'archéologie*. Institut français d'archéologie de Beyrouth. (Pariš)
ŠtudZvesti - *Študijne zvesti*. (Nitra)
Thracia - *Thracia*. (Sofija)
VrGl - *Vranjski glasnik*. (Vranje)
VAHD - *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*. (Split)
VAMZ - *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, 3.s.* (Zagreb)
VHAD - *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva, n.s.* (Zagreb)
VHARP - *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* (Rijeka)
VinZb - *Vinodolski zbornik* (Crikvenica)
VMBP - *Vijesti Muzeja Brodskog Posavlja*. (Sl. Brod)
VMKH - *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*. (Zagreb)
VNAEN - *La vie numismatique, Alliance Européenne Numismatique*. (Bruxelles)
VNZM - *Viestnik narodnog zemaljskog muzeja u Zagrebu za godinu 1870; 2/1876*. (Zagreb)
VVM - *Vjesnik vojnog muzeja Jugoslavenske narodne armije*. (Beograd)
WiadNum - *Wiadomości Numizmatyczne*. (Warszawa)
WMBH - *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegovina*. (Wien)
WNum - *Wiadomości Numizmatyczno-archeologiczne*. (Krakow)
ZadRev - *Zadarska revija*. (Zadar)
ZborADBiH - *Zbornik Arheološkog društva Bosne i Hercegovine*. (Sarajevo)
ZborASar - *Zbornik ANUBH*. (Sarajevo)
ZborFilozFakBeograd - *Zbornik Filozofskog fakulteta u Beogradu*. (Beograd)
ZborFilozFakLjublj - *Zbornik Filozofske fakultete*. (Ljubljana)
ZborInstZad - *Zbornik Instituta za historijske nauke*. (Zadar)
ZborKM - *Zbornik krajiških muzeja*. (Banja Luka)
ZborPo - *Zbornik Poreštine* (Poreč)
ZborNMBeograd - *Zbornik Narodnog muzeja u Beogradu*. (Beograd)
ZborRadBeograd - *Zbornik radova. Vizantološki institut*. (Beograd)
ZfN - *Zeitschrift für Numismatik*.
ZM - *Zalai Múzeum* (Zalaegerszeg)
ŽA - *Živa Antika* (Skopje)